

Wereldburger voor de Klas

Hoogopgeleid, statushouder én bevoegd

Pieter Hendrikse

Over de docent in de lead, uitstel van selectie en flexibel examineren

Data-dwaas

Waarom meten we alles wat los en vast zit?

Ondermijning aan de schooldeur

Zet in op positieve veiligheid, adviseert de politie

Leiding- gevende VO?

Dit wil je weten!

Nieuw voor Leidinggevend VO

Wil jij efficiënt bezig zijn met je persoonlijke ontwikkeling? Met een abonnement op E-WISE krijg je als leidinggevende onbeperkt toegang tot ruim 20 kwalitatieve online cursussen die aansluiten bij jouw ontwikkelingsfase en interesses.

Doe nu een proefcursus en ontdek de voordelen!

Of ga naar:
e-wise.nl/vomagazine

Je kunt alle proefcursussen hieronder volgen. Voor één cursus ontvang je een certificaat.

- 2 uur** **Deep democracy: écht goede gesprekken voeren**
Frank Weijers
- 2 uur** **Formatief evalueren in de school**
Gerdineke van Silfhout
- 2 uur** **Op weg naar inclusiever onderwijs**
prof. drs. Dolf van Veen

Online nascholing
voor onderwijsprofessionals

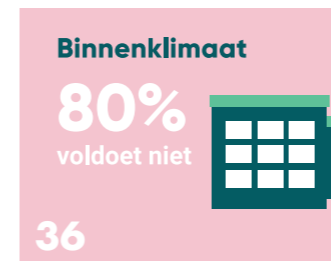

INHOUD & VOORWOORD

6 Pieter Hendrikse

Van leraar werd hij rector, bestuurder en uiteindelijk 'examenbaas' van Nederland. Wat zijn de lessen die hij na 50 jaar in het onderwijs wil meegeven?

Sectorrapportage VO 2022

De actuele vraagstukken in de praktijk van Scholengroep Over- en Midden-Betuwe.

Leerlingen uitbesteden

Drie scholen in Meppel hebben er goede ervaringen mee.

En verder

10 Innovatie: de effecten van LeerKRACHT / **15** Column: Maxe de Rijk / **16** Wereldburgers voor de Klas / **20** Verslag VO-congres / **25** Onvergetelijk / **26** VO in beeld / **28** Ondernijning / **32** Data-dwaas: Berend van der Kolk over de meetmaatschappij / **39** De schooltijd van... Charles Groenhuijsen / **42** Het gebouw: VO Eemsdelta / **46** Boeken / **48** Wie werkt waar / **49** Mijn overstap / **50** Vraagbaak

COLOFON

VO-magazine is een uitgave van de VO-raad, vereniging van scholen in het voortgezet onderwijs. VO-magazine verschijnt 6 keer per jaar in een oplage van 7000 exemplaren
Redactieadres VO-raad, Postbus 8282, 3503 RG Utrecht, T 030 232 48 00, redactie@vo-raad.nl, www.vo-raad.nl **Redactie** Cindy Curré, Evelien Dijkman (vormgeving) Xander Elink Schuurman, Ingrid Janssen, Stan Termeer, Suzanne Visser (eindredactie), Linda Zeegers **Ontwerp** XS Media, Utrecht **Druk** Damen Drukkers, Werkendam **Advertenties** Onderwijsmedia, T 030 210 23 86 (Ray Aronds), www.onderwijsmedia.nl **Issn** 18731163 **Afmelden** Wilt u het VO-magazine niet meer ontvangen? Stuur dan een bericht o.v.v. naam en adres naar redactie@vo-raad.nl **Disclaimer** De meningen die in het VO-magazine worden weergegeven, komen niet noodzakelijkerwijs overeen met de standpunten van de VO-raad.

Grip

In de Kamer werd kortgeleden een opvallende motie aangenomen. De Kamer verzoekt daarin de regering om het huidige bestuursmodel te evalueren 'en te onderzoeken hoe het primaat van de politiek hersteld kan worden'. De motie past bij een bredere wens van de Kamer om meer 'grip' te krijgen op het onderwijs. En wie grip wil krijgen, gaat als eerste reflex meer meten en extra monitoren. Dat is wat Berend van der Kolk beschrijft in zijn boek *De Meetmaatschappij*. In dit magazine kunt u een boeiend interview met hem lezen.

Van der Kolk beschrijft aan de hand van een wetenschappelijk experiment treffend de reflex van beleidsmakers om bij een probleem dat opgelost moet worden iets extra's toe te voegen – maatregelen en indicatoren, en die moeten natuurlijk gemeten en gemonitord worden. Het is precies deze reflex die we momenteel zien rond basisvaardigheden. Er is een probleem (en dat klopt) en dat probleem vraagt om extra maatregelen. Lees de recente Kamerbrief over de aanpak basisvaardigheden en je herkent de reflex: nieuwe indicatoren, een verfijnder onderwijsresultatenmodel, meer inspecteurs, meer inspectie-onderzoeken en onverwachte schoolbezoeken. Een hele menselijk reflex dus, maar lang niet altijd effectief. Van der Kolk beschrijft dat het soms beter helpt om juist een maatregel of een indicator te schrappen, om zo ruimte te scheppen voor een echte oplossing.

Ik denk dat meer meten, meer onderzoek en meer inspectie niet gaan helpen om het probleem met de basisvaardigheden op te lossen. Het zou zelfs averechts kunnen werken. In lijn met het betoog van Van der Kolk zou een uitdagende vraag kunnen zijn: welke metingen of indicatoren zouden we kunnen weglaten met de kans dat dat ruimte geeft om te werken aan de basisvaardigheden? Moeten we scholen blijven afrekenen op het tempo waarin leerlingen door hun schoolcarrière heengaan? Zou minder toetsen op onze scholen helpen?

Niet meer maar minder meten. Een collega citeerde die gedachte indachtig onlangs een mooi spreekwoord uit de Engelse onderwijswereld op LinkedIn: 'You can't fatten a pig by weighing it'. Met excuus voor de vergelijking, de boodschap is treffend: met extra meten heb je nog niks aan het onderwijs verbeterd.

Henk
Hagoort

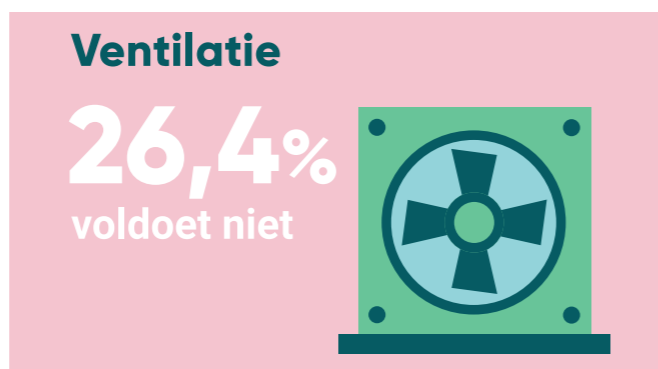
Voorzitter VO-raad

Sectorrapportage laat stand van het onderwijs zien

Op 10 november verscheen de tweede sectorrapportage van de VO-raad en de PO-Raad. Deze rapportage toont de belangrijkste en meest actuele informatie over het primair en voortgezet onderwijs, zodat iedereen kan zien waar we in ons onderwijs mee te maken hebben en gaan krijgen.

De rapportage verschijnt jaarlijks en presenteert informatie over thema's als kansengelijkheid, huisvesting, financiën en personeel.

→ Bekijk de sectorrapportage op www.vo-raad.nl/sectorrapportage en lees het artikel op p. 36.

Janine Mommers nieuwe programmamanager VO-academie

Janine Mommers is door de VO-raad per 1 december 2022 benoemd tot programmamanager VO-academie. Zij volgt Leonie Schouten op. Janine Mommers was binnen de VO-academie projectleider leertrajecten schoolleiders en bestuurders. Die functie zal ze nog blijven vervullen tot er een nieuwe projectleider gevonden is. De VO-academie ondersteunt schoolleiders en bestuurders in het voortgezet onderwijs in hun professionele en individuele ontwikkeling. Hiervoor biedt de VO-academie leertrajecten, intervisietrajecten en masterclasses aan. Ook ontwikkelt zij nieuwe activiteiten op relevante onderwijsthema's met nieuwe leervormen.

→ Kijk op www.vo-academie.nl.

Start leernetwerk 'Naar een waardevol schoolexamen'

Hoe geef je het schoolexamen vorm zodat het past bij de onderwijs- en toetsvisie van de school en recht doet aan de bedoeling van het schoolexamen? Veel scholen zetten stappen om de kwaliteit van het schoolexamen (verder) te versterken. In dit leernetwerk van Voortgezet Leren ga je samen met collega's aan de slag om tot een waardevoller schoolexamen te komen. Het leernetwerk staat open voor schoolleiders op ieder niveau, leden van examen-

commissies en anderen in de school die zich bezighouden met de ontwikkeling van het schoolexamen. Dit is een derde leernetwerk op dit onderwerp, vanwege de grote animo. De startbijeenkomst vindt plaats op dinsdag 14 maart van 12.30-16.30 in omgeving Utrecht.
→ Kijk voor meer informatie en aanmelden (voor 1 februari) op www.vo-raad.nl (onder Agenda).

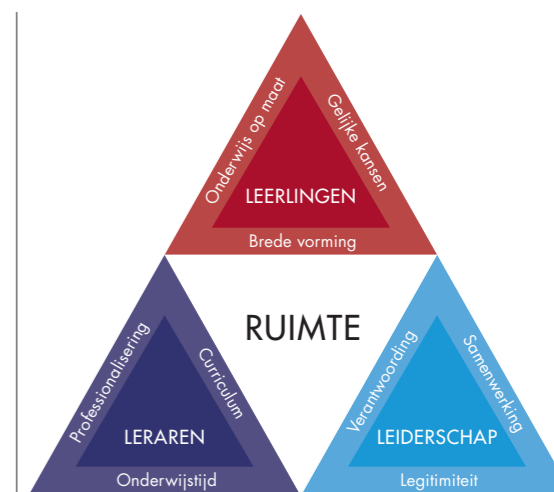
Cursus onderwijshuisvesting

Wil jij je kennis over onderwijshuisvesting vergroten? Volg dan de cursusreeks onderwijshuisvesting die kennispartner Ruimte-OK organiseert. Deze cursusreeks

gaat in op verschillende thema's rondom onderwijshuisvesting, zoals de wet- en regelgeving, strategisch huisvestingbeleid, verduurzaming & renovatie en meer. Wat komt er allemaal kijken bij onderwijshuisvesting? Wat mag wel en wat mag niet? En wat zijn de verplichtingen? Hierover ga je samen met experts en vakgenoten uit onderwijs en gemeenten in gesprek. Locatie is Utrecht, startdatum 17 januari.

→ Kijk voor meer informatie en aanmelden op www.vo-raad.nl (onder Agenda).

Opleidingscatalogus vo nu op oo.nl

De VO-academie en SRVO stoppen met www.opleidingscatalogusvo.nl. Zij zijn de samenwerking met www.oo.nl aangegaan om continu actueel aanbod te kunnen bieden dat aansluit bij alle leiderschapspraktijken en kwaliteiten van schoolleiders en de professionaliseringsthema's van bestuurders. Het bestaande aanbod op opleidingscatalogusvo.nl is inmiddels geactualiseerd en op oo.nl geplaatst. De afgelopen jaren beheerden SRVO

en VO-academie de online opleidingscatalogus vo, waarin honderden opleiders en opleidingen staan die betrekking hebben op professionele ontwikkeling van schoolleiders en bestuurders. In het licht van de vernieuwde beroepsstandaard en de samenwerking van SRVO, VO-raad en VO-academie in een gezamenlijk schoolleidersplatform is de ontsluiting van het aanbod van opleidingen nu aangepast.
→ Kijk op www.oo.nl.

VO-raad presenteert agenda voor de sector op VO-congres

Op het VO-congres van 23 november presenteerden Henk Hagoort en Ingrid de Bonth, voorzitter en vicevoorzitter van de VO-raad, in hun openingspeech een nieuwe agenda voor de vo-sector. De agenda is opgebouwd rond de thema's **Leerlingen, Leraren en Leiderschap**.

→ Bekijk de agenda op www.vo-raad.nl (kijk onder Nieuws, 24 november). Impressies van het VO-congres vind je op p. 20-23.

Havocongres 2023 'Trots op havo!'

Tijdens het havocongres op 2 februari staat de vraag centraal hoe het havo-onderwijs en de aansluiting met het hbo verder kan worden versterkt. Keynotespreker Eveline Crone, hoogleraar ontwikkelingspsychologie en neurowetenschappen aan de Erasmus Universiteit Rotterdam, houdt een lezing over de flexibiliteit van het jongerenbrein. Ze gaat hierbij in op wat het betekent om jong te zijn in 2023, met speciale aandacht voor motivatie in het onderwijs. Het congres wordt georganiseerd door het Havoplatform, in samenwerking met ATOA.
→ Bekijk het gehele programma op www.havocongres.nl.

INTERVIEW

Tekst: Linda Zeegers • Fotografie: Josje Deekens

Pieter Hendrikse neemt na 50 jaar afscheid van het onderwijs

'Ik voelde me als docent zéker niet de mindere van een chirurg of advocaat'

Bijna een halve eeuw werkte Pieter Hendrikse, oud-voorzitter van het College voor Toetsen en Examens, binnen het voortgezet onderwijs. Tastbaar verschil maakte hij naar zijn idee het meest in zijn tijd als docent maatschappijleer. Dat vak was nieuw, er was geen verleiding om te gaan liggen in de 'hangmat van de methode'. "Het was spannend, maar ook leuk. Als die vijftig jaar me iets hebben geleerd, dan is het dat de docent in de lead hoort." Het verhaal van een onderwijsman pur sang, die geen blad voor de mond neemt.

Pieter Hendrikse (72) was nog geen twee jaar voorzitter van het College voor Toetsing en Examens (CvTE) toen hij er in 2016 voor zorgde dat de staatssecretaris, Sander Dekker destijds, 's avonds bij Nieuwsuur kon aanschrijven. In de krant had Hendrikse eerder die dag gepleit voor twee volledige examenperiodes, verspreid over het jaar. Al snel kwam hij erachter dat dát niet de bedoeling was. "Sommige dingen kon ik vanuit die positie niet zeg-

gen, dat was ik niet gewend. Ik denk dat ik me vooraf te weinig gerealiseerd had dat er op dat vlak maar beperkt autonomie was."

Gelukkig bleef er genoeg over om wél een stempel op te drukken, zoals de verbinding tussen het CvTE en 'het docentenveld', en de digitalisering van de examens. 'Verskil willen maken'; het typeert de loopbaan van Pieter Hendrikse, die in september afzwaaide als voorzitter van het CvTE. Vanuit een sterk verantwoordelijkheidsbesef zocht hij steeds naar de beste weg om zijn maatschappelijke bijdrage te leveren. Daarbij was hij nooit bang om zich uit te spreken, ook niet binnen de VO-raad, waar hij ruim zes jaar deel uitmaakte van de Ledenadviesraad.

FASCINEREND

Zijn onderwijsreis begon in 1973 bij het Eindhovense Sint-Joriscollege. Als bezielde 23-jarige docent maatschappijleer viel hij met z'n neus in de boter, want ideeën van leraren werden er omarmd en bestuurlijk gesteund. Hij ➤

'De hamvraag is: hoe voorkomen we dat tienjarige kinderen en hun ouders in een fuik geduwd worden?'

PIETER HENDRIKSE (1950)

2014-2022: Voorzitter College voor Toetsen en Examens (CvTE)

2013-2022: Voorzitter EdU-k bij Kennisnet

2015-2022: Voorzitter Standaardisatieraad bij Kennisnet

2008-2015: Lid Ledenadviesraad VO-raad

2003-2015: Lid rvb Ons Middelbaar Onderwijs (OMO) in Tilburg

2001-2003: Directievoorzitter Scholengroep Het Plein in Eindhoven

1987-2000: Rector Anton van Duinkerkencollege, later

Sondervick College, in Veldhoven

1983-1987: Hoofddocent maatschappijleer Mollerinstituut bij Fontys, in Tilburg

1979-1983: Projectcoördinator Experimenten Middenschool bij KPC Groep, in Den Bosch

1973-1979: Docent maatschappijleer op het Sint-Joriscollege in Eindhoven

1968-1975: Staats- en Bestuursrecht aan de Radboud Universiteit in Nijmegen

1962-1968: HBS-A aan Sint-Eloy in Oostburg

‘Laten we de middelbareschooltijd afronden met het schoolexamen’

genoot van het docentschap en was trots op zijn vak. Maar omdat maatschappijleer geen examenvak was, en daarmee veroordeeld tot de periferie van het onderwijs, ging hij op zoek naar een plek dichterbij ‘de kern’. Uiteindelijk werd hij rector en later bestuurder bij het Brabantse Ons Middelbaar Onderwijs (OMO): rollen ‘midden in de onderwijsgemeenschap’ waar hij veel vol-doening in vond. OMO werd ruim 33 jaar ‘zijn club’. Het onderwijs verlaten is in vijftig jaar tijd voor Hendrikse nooit echt een optie geweest. Met name de groep twaalf- tot achttienjarigen bleef een onweersaanbare aantrekkingskracht op hem uitoefenen. “Het is een fascinerende groep. Als jonge guppies komen ze binnen met de gedachte: hier gaat het gebeuren. En er gebeurt zóveel! Ze bouwen vriendschappen, worden steeds zelfstandiger. Soms vallen dingen tegen en worstelen ze met de puberteit. Een middelbare school is een samenleving in het klein, met alles wat daarbij hoort: de ellende en de vrolijke dingen. Leerlingen komen vooral voor elkaar, dat moge duidelijk zijn. En wij maken van hun aanwezigheid zoveel mogelijk gebruik, door ze te stimuleren en uit te dagen tot leren. Het is ontzettend dankbaar om daar een rol in te spelen.”

RIGIDE SYSTEEM

Ons rigide onderwijssysteem zit de ontwikkeling van jongeren behoorlijk in de weg, vindt Hendrikse. Hij maakt zich –“nog altijd, jammer genoeg” – druk om de overgang tussen po en vo, een onderwerp dat ook in de jaren zeventig al tot verhitte debatten leidde. “Als er iets is wat in die halve eeuw echt mislukt is, dan is het dit. Nog altijd begint al in groep 6 de discussie: waar gaat onze Stijn of onze Floor na de basisschool naartoe? Dat vind ik buitengewoon kwalijk. De hamvraag is: hoe voorkomen we dat tienjarige kinderen en hun ouders in een fuik geduwd worden? Ik was heel gelukkig met minister Slob’s wetsvoorstel voor een doorstroomtoets. Je kunt zeggen: het is maar een woord, maar daar zit een belangrijke intentie achter.” Dezelfde rigiditeit stoort Hendrikse in het examenstelsel. Het is geen geheim dat hij voorstander is van meer flexibilisering. Zeker bij het CvTE, de organisatie die verantwoordelijk is voor de kwaliteit en het niveau van centrale examens en toetsen in Nederland, kon hij die examensystematiek goed overzien. Maar al lang vóór zijn

uitspraken in de krant in 2016, was centrale examinering voor hem een thema. “Als docent in de jaren zeventig merkte ik bij collega’s al hoe het centraal examen zijn druk uitoefende. Maatschappijleer was geen eindexamenvak, en ergens was dat fantastisch, want dat gaf maximale vrijheid. Natuurlijk merkte ik ook dat het daardoor aan sturing ontbrak, en dat had effect op de motivatie van leerlingen. Maar ik heb altijd in het achterhoofd gehouden: je moet zorgen dat de docent aan zet blijft, ook bij de eindexamens.”

MIDDELEEUWS

Volgens Hendrikse zijn er goede redenen om van het schoolexamen het afsluitend examen te maken, en het centraal examen daaraan voorafgaand en meer verspreid af te nemen. “Het CE moet nu in no time plaatsvinden, op een bijna middeleeuwse manier. De druk op de organisatie en de leraren is enorm. Waarom moet dat centraal examen collectief op hetzelfde moment in mei, zoals we dat héél lang geleden ook al deden? Dat heeft nog nooit iemand mij uit kunnen leggen. We hebben drie dure, volwaardige tijdvakken. Bijna alle leerlingen doen mee aan het eerste tijdvak. Aan het tweede tijdvak doet nog geen 5 procent mee! Waarom plannen we dat tweede tijdvak aan het einde van het schooljaar? Dat is niet economisch.” Daarnaast geeft flexibilisering de ruimte om de aandacht te richten op wat een leerling al kan afsluiten, benadrukt Hendrikse. Leesvaardigheid bij de moderne vreemde talen zou je bijvoorbeeld al eerder in het jaar kunnen examineren. “We ontnemen leerlingen nu de kans om vakken af te ronden wanneer ze er klaar voor zijn, en zich dan in iets anders te gaan verdiepen. Natuurlijk herinner ik me uit mijn tijd als rector de sfeer en romantiek. Er heerste een bepaalde spanning in de school, en uiteindelijk ging iedereen samen moe maar voldaan de vakantie in. Maar vanuit het oogpunt van beschikbare middelen en de druk op leerlingen en docenten wil je het toch anders? We zien bij het vmbo dat het kan. Daar zijn ze heel praktisch en passen ze de organisatie aan de leerlingen aan.”

SCHOOLEXAMEN

Flexibiliteit wordt voor een belangrijk deel mogelijk door digitalisering van toetsen en examens. Bij zijn aantreden bij het CvTE in 2014 viel het Hendrikse nog op dat die

‘De opleiding van leraren vergt veel meer regie’

‘ONS ABN WAS NIET ALTIJD AAN DE MAAT’

“Sint-Eloy in Oostburg (Zeeuws-Vlaanderen) was mijn school. We werden er begeleid door Belgische en Nederlandse docenten. Ik zag het vooral als een belangrijke ‘hangplek’, maar was ook actief als bestuurslid van de leerlingenraad Contra Torrentem en hoofdredacteur van de schoolkrant Peddel.

Elke dag fietsten we twee keer per dag 10 kilometer door weer en wind over het vlakke Zeeuws-Vlaamse land, in een waar peloton. Er waren

wedstrijden declameren aan ‘d’overkant’, in Middelburg. Ons ABN was niet altijd aan de maat, dus meedoen betekende stevig oefenen in spreekvaardigheid. Mijn docent Nederlands werd er soms bijna lyrisch van tijdens de voorbereidingen... Aan onze school was ook een afdeling voor MMS (middelbare meisjesschool) verbonden. De meiden hadden grote invloed op de interactionele groeispurten die we doormaakten. Het was ‘ontdekkend leren’ voor jongens zoals ik!”

digitalisering behoorlijk achterbleef. Inmiddels is er in het vmbo (net als in het po en mbo) een ‘digitale snelweg’ en zijn flexibele digitale examinering en toetsing heel normaal. Een goede zaak, omdat flexibiliteit in het CE hand in hand kan gaan met een stevigere positionering van het schoolexamen. Hendrikse verbaast zich dan ook over het gebrek aan vernieuwing in havo en vwo. “Dat kan ik echt niet begrijpen. We hebben in Maastricht en Amsterdam gezien hoe het fout kan gaan. Niemand vindt het wenselijk dat schoolexamens worden gebruikt als oefening voor het centraal examen. Dan moet je samen heel duidelijk zeggen: het schoolexamen is gelijkwaardig én complementair. De centrale examens zijn enorm belangrijk. Ze borgen dat een examen in Amsterdam evenveel waard is als in Vlissingen. Maar waarom ben je geslaagd na het halen van je centraal examen en gaat dan de vlag uit? De docent is je examinerator! Laten we de middelbareschooltijd afronden met het schoolexamen. Dat legt het accent op de juiste plek: op de benadering van je eigen school en je eigen docenten, degenen die je tot dit punt gebracht hebben. En het doet niets af aan de waarde van het diploma.”

RUIMTE EN TIJD

Maar dan moet de docent wel aan het stuur staan. En daarvoor zal nog veel water naar de zee moeten stromen, ziet Hendrikse. “Als we mensen weer willen enthousiasmeren voor het onderwijs, moeten we ze meer verantwoordelijkheid geven. En tijd. Dan bedoel ik niet alleen voorbereidingstijd, maar tijd om onderzoek te doen, feedback te krijgen en te geven, te ontwikkelen samen met collega’s. Dat vereist een andere werkweek dan waar we de afgelopen vijftig jaar in zijn beland.” Hij veert op bij de herinnering aan zijn tijd als docent op het Sint-Joriscollege. “Mijn collega’s en ik hadden die ruimte. Het was een uitdagende tijd, want maatschappijleer was een nieuw vak en er bestond geen methode. Er was dus weinig houvast, maar dat bood óók de kans om verantwoordelijkheid te nemen over het curriculum. Dat

maatschappijleer geen examenvak was, versterkte die autonomie. Ik was nog geen drie maanden aan de gang of ik zat in een overleg met allemaal jonge startende OMO-docenten maatschappijleer, van Bergen op Zoom tot Oss. We namen initiatief, maakten lessen en wisselden die uit. Wat we deden, was voor ons buitengewoon belangrijk. Een studievriend van me werd advocaat en een huisgenoot chirurg. Ik voelde mij een beroepsbeoefenaar van dezelfde orde, maar dan op het gebied van didactiek en curriculum. Dat gun ik leraren van nu ook. We moeten iets verzinnen waardoor die ruimte voor hen er weer komt.”

GELUKKIGE LERAREN

Niet de leerling, maar de docent centraal, is het credo van Pieter Hendrikse. Als iets in die vijftig jaar een wetmatigheid bleek, dan is het dit: hoe beter de docent functioneert, hoe beter de school draait. Dat verklaart ook zijn grote belangstelling voor ICT en leermiddelen. “Leermiddelen zijn als het ware het verlengstuk van de docent. Ze hebben een enorme invloed op de kwaliteit van onderwijs. Dat fascineerde me al toen ik voor de klas stond en het heeft me nooit meer losgelaten. De docent als slaaf van een methode is een beeld waar ik altijd tegen gestreden heb.” Recent nog zette hij zich in voor Edu-V, een project in het kader van het Nationaal Groeifonds dat de toegang tot digitale onderwijsmiddelen en het gebruik moet verbeteren. “Ik zie echt toekomst in docentengroepen, of liever nog maatschappen, die werkelijk regisseur worden van het onderwijs en daar de ruimte en het geld voor krijgen.”

RIJKSACADEMIE

“De school bestaat bij de gratie van leraren, zo simpel is het eigenlijk”, besluit Hendrikse. “Als rector had ik de gewoonte veel rond te lopen op school. Om zichtbaar te zijn voor leerlingen, maar vooral om te horen wat er speelde en wat docenten nodig hadden. Ik zou tegen elke rector willen zeggen: blijf dicht bij de leraren. Ga naar vakgroepvergaderingen, let op de manier waarop docenten samenwerken, de manier waarop met elkaar gecommuniceerd wordt, de sfeer in school. Natuurlijk zijn de administratie en ICT ook belangrijk, maar daar kun je goede mensen voor inhuren.” Als hij de minister iets zou adviseren, dan is het om een ‘Rijksacademie voor de Opleiding van Leraren’ op te zetten. “De opleiding vergt veel meer regie. Het is de lerarenopleidingen niet gelukt om die verantwoordelijkheid waar te maken. Rijksacademies kennen we uit de wereld van de Kunsten, en die zijn op z’n zachtst gezegd tamelijk succesvol gebleken. Met zo’n rijksinstituut laat je zien: dit vinden we belangrijk. En dat doet iets met de status van het vak. Daarnaast zou ik zeggen: minister, geef schoolbesturen de nodige beslissruimte, maar reken hen af op hoe gelukkig hun docenten zijn. Als een bestuur daarin succesvol is, dan komt de rest ook goed.”

‘Reken besturen af op hoe gelukkig hun docenten zijn’

Succes van methode-leerKRACHT hangt mede af van de schoolleider

‘Stel jezelf als teamspeler op’

De methode van de stichting leerKRACHT wordt jaarlijks door meer dan duizend scholen gebruikt. Angela de Jong deed onderzoek naar de succes- en slaagfactoren van deze aanpak. “De ideale schoolleider weet de balans te bewaren tussen ruimte geven en sturen.”

Anderhalf jaar geleden werd Geert Looysschelder rector van het Jordan Montessori Lyceum Utrecht, waar zo'n kleine 950 leerlingen en zo'n honderd onderwijsmedewerkers rondlopen. De kersverse schoolleider gebruikte de eerste tijd om de school te bestuderen. “Veel energie, veel deskundigheid”, zo stelde hij al snel vast. Goede examen cijfers, een lange traditie binnen het montessorionderwijs. En toch ontbrak er iets.

“Er was een uitgebreid schoolplan met wel vijftien deelplannen rond allerlei thema's”, vertelt Looysschelder, die in vrijwel alle geledingen van het onderwijs heeft gewerkt. “Maar als je goed luisterde, dan bleek er weinig echt van de grond te komen.” Dat was geen onwil of onkunde: er bleef gewoon te weinig hangen. Er waren te veel thema's die niet echt in het onderwijs werden geborgd. “Er werd met hagel geschoten en er werd weinig gemaakt.”

LEERKRACHT

De nieuwe rector raakte in gesprek met docenten die het thema 'onderwijsontwikkeling' onder hun hoede hadden. Wat had dat opgeleverd, vroeg Looysschelder. “Tja”, was het antwoord. “Wat zullen we zeggen.”

Enkele jaren geleden had deze ontwikkelgroep zich al eens verdiept in de methode van leerKRACHT. De groep was er enthousiast over, maar de tijd bleek nog niet rijp om de werkwijze op school te implementeren. Gelukkig had Looysschelder in een van zijn vorige functies ook al met de

aanpak kennisgemaakt. Misschien zou het goed zijn om het stof van het oude plan af te blazen en toch te proberen iets in die richting te doen, dacht hij.

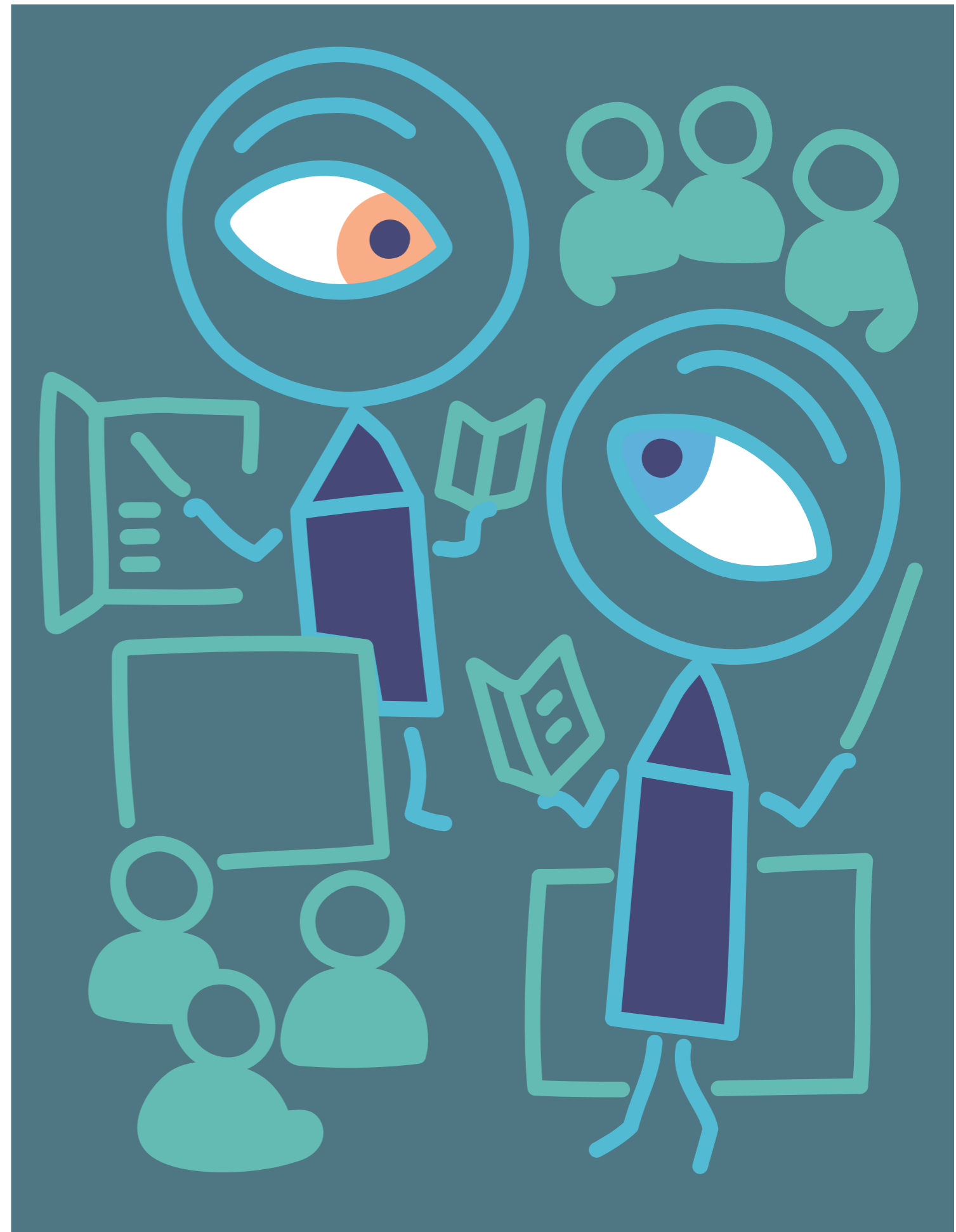
Zo kwam het dat het Jordan Montessori in Zeist afgelopen september met leerKRACHT (LK) te maken kreeg. Met belangrijke gevolgen, vertelt Looysschelder enthousiast.

“Sindsdien hebben we de ruimte om het onderwijs te verdiepen en verder te ontwikkelen. De durf is terug, en we kunnen het nog borgen ook. We hebben enorme stappen gemaakt met elkaar.”

LERENDE OMGEVING

“Ik merk dat je met leerKRACHT iets echt aanpakt en uitwerkt”, zegt docente Nederlands Noor Wijntje van het Jordan Montessori. “We zijn nu bijvoorbeeld bezig met formatief handelen en normaliter zou dat een aandachtspunt zijn geweest waar je misschien van denkt: dat komt volgende week wel. Maar door leerKRACHT word je gedwongen om er iets mee te doen, samen, omdat het aanbod komt en er feedback op wordt gegeven. Zo komen dingen van de grond.” ➔

De stille krachten komen bovendien

Wijntje, een van de interne LK-coaches, komt elke dinsdag met haar collega's bij elkaar. Om half drie doen de teams een bordsessie van een kwartier, waarin er wordt ingecheckt, leerlingensuccessen worden gedeeld, de doelen vastgesteld, acties worden doorgenomen ('is iedereen eraan toegekomen?') en een nieuwe planning wordt gemaakt. Vervolgens worden lesbezoeken en feedback uitgestippeld. Het bord fungeert daarbij als een vaste routeplanner naar onderwijsvernieuwing. Na het kwartier beginnen de docenten aan verschillende werksessies, geven ze feedback aan elkaar en verzinnen ze nieuwe lesideeën met elkaar. "Zo overstijgt je de waan van de dag", zegt Wijntje. Het Jordan is een lerende omgeving geworden waarin alle docenten de verantwoordelijkheid zijn gaan voelen voor het onderwijs – voor hun eigen deel en dat van anderen, zegt Looysschelder. "We hebben in een paar maanden tijd een feedbackcultuur ontwikkeld. Mensen durven elkaar aan te spreken, volgen elkaars lessen, bespreken nieuwe ideeën en durven fouten te maken. Dat is de grote winst."

LERENDE CULTUUR

Feedback durven geven, een gesprek over onderwijs op gang brengen en meer samenwerking tussen leraren zijn enkele van de belangrijkste voordelen van de LK-aanpak, zegt ook onderzoeker Angela de Jong, werkzaam als onderzoeker bij het lectoraat Werken in Onderwijs van Hogeschool Utrecht. Ze onderzocht de methode samen met collega's van de Universiteit van Utrecht en Oberon onderzoek/advies (zie kader) in een evaluatieonderzoek vanuit het Nationaal Regieorgaan Onderwijsonderzoek. Daarnaast doet ze een promotieonderzoek naar leiderschap. "Als je goed kijkt, zie je dat er binnen scholen verrassend weinig uitwisseling is over de inhoud en de aanpak van het onderwijs", zegt De Jong. "Veel docenten werken nog op een eilandje, ondanks vakgroep- en andere vergaderingen. Over het onderwijs zelf, de manier waarop je lesgeeft en

LEERKRACHT: DE AANPAK

LeerKRACHT is erop gericht in scholen een verbetercultuur te realiseren, waarbij leraren van elkaar leren en samen met de leerlingen en de schoolleiding het onderwijs verbeteren. Aan de basis staan vier leerKRACHT-instrumenten: de bordsessie, gezamenlijk lesontwerp, onderling lesbezoek, en feedback en de stem van de leerling.

In een school die start met leerKRACHT, gaan docenten gedurende een periode van zo'n acht weken met de werkwijze aan de slag. Afhankelijk van de grootte van de school gaat dat om alle leraren of een deel van het team. De schoolleider draagt deze periode mee met het startende team. Vier van deze sessies worden begeleid door een expertcoach van stichting leerKRACHT; de overige vier sessies worden door het team zelf uitgevoerd met behulp van een programma van leerKRACHT.

Na de eerste periode gaat het team met behulp van de online leerKRACHT-academie zelfstandig verder met de werkwijze en helpt het team daarnaast de nieuwe manier van werken te verspreiden en verder te ontwikkelen in de hele school. De expertcoach komt na vier en na acht maanden terug om samen met de schoolleider en een deel van het team te kijken waar de school nog ondersteuning kan gebruiken.

'Er is binnen scholen verrassend weinig uitwisseling over de inhoud en de aanpak van het onderwijs'

succesvolle lesvormen wordt nauwelijks gediscussieerd en ook weinig over rollen, taken en verwachtingen. Dat wél doen, is het uitgangspunt van de leerKRACHT-aanpak." Kern van het tweejarige programma (zie kader) is dat het scholen een 'lerende cultuur' oplevert, waarin docenten structureel naar hun eigen en andermans lessen kijken. "Uiteindelijk doen we het voor de leerling", zegt De Jong. "Of dat effect inderdaad optreedt, is in ons onderzoek lastig aan te tonen. Wel zien we dat er veel meer uitwisseling plaatsvindt tussen onderwijsprofessionals, waardoor ze meer in hun kracht komen te staan." Het onderzoek laat zien dat leerKRACHT vooral gebruikt wordt als middel om docenten op een structurele manier bij elkaar te krijgen en te laten reflecteren op hun eigen en andermans onderwijspraktijk. "Er wordt heel wat in gang gezet", constateert De Jong. "De leerKRACHT-sessies worden in een rooster ondergebracht, er komt structuur, en docenten en schoolleiders weten waar ze aan toe zijn. Dat is al heel wat."

STILLE KRACHTEN

Dat laatste is ook de conclusie van Sebastian Blanck, directeur van VOLT! Toekomstmakers, een vmbo/havo-school in Vleuten. Ook hij is nog niet heel lang bij zijn school betrokken. Blanck werd tweeënhalve jaar geleden aangesteld bij de school: een doorstart van een oudere NUOVO-school die een transitie doormaakte en met

BORDESSESSIE

Bordsessies zijn effectieve, korte werksessies in teamverband waarin leraren en schoolleiding wekelijks doelen bepalen en verbeteracties afspreken. De norm van leerKRACHT is dat dit een keer per week gebeurt. Positieve punten van bordsessies die vaak worden genoemd in het onderzoek van De Jong en anderen zijn het ontstaan van een aanspreekcultuur, doelgericht kunnen werken, het kunnen delen van ervaringen, meer betrokkenheid bij en meer vertrouwen in elkaar. Een nadeel is dat de focus vaak gelegd wordt op de langere termijn.

ruim vijfhonderd leerlingen en zestig medewerkers een gloednieuw schoolgebouw in Vleuten betrok. Net als Looysschelder bij het Jordan Montessori in Zeist zag Blanck dat er weliswaar veel ontwikkelkracht was binnen allerhande onderwijsteams, maar dat het gepraat vaak tot frustratie leidde, omdat er te weinig van de grond kwam. "Alle kennisballen in een bak. Dat werkt niet." Gelukkig had Blanck al in 2013 kennis gemaakt met de LK-aanpak en had hij daar goede herinneringen aan. "Met leerKRACHT kun je ideeën en ambities veel beter coördineren en structureren, en betrek je – als je het goed doet – iedereen erbij." Dat laatste zorgt voor opvallende effecten: "De stille krachten komen bovendrijven. Als we vragen: "Wie wil volgende week werken aan het gezamenlijk lesontwerp?", dan steekt soms ineens iemand zijn hand op die we normaliter niet vaak op de voorgrond zien. Dat komt door de aanpak van leerKRACHT."

SCHOOLEIDERS

De leerKRACHT-aanpak houdt in dat je in stapjes – een tijdsbestek van twee jaar – je onderwijs probeert te verbeteren, waarna je de methode bewust of onbewust overneemt in je onderwijspraktijk. Daartoe laat een zogenaamde expertcoach van buitenaf in het eerste jaar aan een team docenten en een schoolleider zien welke instrumenten en mogelijkheden er zijn, zoals bordsessies (zie kader), samen lessen ontwerpen, elkaars lessen bezoeken en de stem van de leerling onderzoeken. "Je kijkt naar elkaars lesideeën, bezoekt elkaars klassen en levert aanwijzingen en commentaar, waarna de lessen worden aangescherpt en verrijkt", zegt onderzoeker Angela de Jong. In het tweede jaar neemt een interne schoolcoach – zoals Wijntje bij het Jordan Montessori is – deze rol grotendeels over, onder begeleiding van de expertcoach. Zo probeer je in stapjes de leerKRACHT-aanpak een plek te geven in je schoolcultuur en -systeem.

Door de inzet van leerKRACHT ervaren de leraren het leiderschap van schoolleiders als meer stimulerend

"De schoolleider speelt bij dit alles een grote rol", zegt De Jong. "Die zal zich als een teamspeler moeten gedragen, laten zien waarom deze manier van werken waardevol is, en moet commitment tonen. Blijft zo iemand aan de zijlijn staan, of heeft hij of zij een te dominante rol, dan is er kans dat leraren de aanpak niet als hun eigen aanpak zien en het laten voor wat het is."

Dit was precies de reden waarom Geert Looysschelder van het Jordan Montessori Lyceum de voorstellen van zijn docenten omarmde. "Als het van mij komt, van boven, is het toch een ander verhaal. Nu kon ik hun ideeën ondersteunen en faciliteren."

Looysschelder speelt wel een actieve rol in de uitrol van de LK-aanpak. "Ik doe gewoon mee aan de trainingen en weet van de hoed en de rand." Toen een docent op het laatste moment uitviel bij een van de sessies, nam Looysschelder het een keer over. "Dat was geen enkel probleem."

"Leiderschap moet je spreiden", concludeert De Jong. Hoe meer docenten een rol spelen bij LK, hoe groter de kans dat de aanpak zijn vruchten afwerpt. "De externe expertcoach draagt zijn kennis over aan de interne schoolcoaches, die in het tweede jaar het voortouw nemen en hun collega's begeleiden, stimuleren en opleiden. Zo moet het balletje gaan rollen." ➔

Advertentie

(036) 548 94 05
info@kanjertraining.nl
www.kanjertraining.nl

Voor vertrouwen, veiligheid, rust en wederzijds respect

- **Preventief en curatief**
Opleiding voor individuele docenten en teams
- **Gratis volgsysteem**
Positief beoordeeld door COTAN en Inspectie van het Onderwijs
- **Verbeterd welbevinden in de klas**
Zie erkenning database NJI

Ouders, docenten en leerlingen verlangen een school die goede leerresultaten weet te behalen en staat voor het welbevinden van alle kinderen op school.

BALANS

De ideale schoolleider is volgens De Jong iemand die aanwezig is bij de verschillende bordsessies en daardoor laat zien dat hij of zij de aanpak belangrijk vindt. “Zo’n schoolleider hoeft die sessies niet te leiden – beter van niet – maar kan wel kritische vragen stellen en de langetermijnstrategie in de gaten houden. De ideale schoolleider weet de balans te bewaren tussen ruimte geven en sturen.” Dat betaalt zichzelf op allerlei manieren terug, blijkt uit het onderzoek. Zo ervaren leraren het leiderschap van schoolleiders door de inzet van leerKRACHT als meer stimulerend. Verder maken schoolleiders meer gebruik van input van leerlingen voor het verbeteren van het onderwijs dan dat zij aan het begin van het LK-traject deden.

STEM VAN DE LEERLING

Leerlingen die leraren feedback geven over het onderwijs: ook dat is een van de belangrijke elementen van LK. Laat een representatieve afvaardiging van leerlingen toe bij een bordsessie, stel gerichte vragen en je weet meteen waar de potentiële voetangels en klemmen zitten. “De stem van de leerling komt terug via twee instrumenten”, legt onderzoeker Angela de Jong uit: “Via de leerlingarena en via de bordsessies in de klas.” Uit haar onderzoek blijkt dat de meerderheid van de scholen één of beide instrumenten eens of meermalen heeft gebruikt. “Bij de leerlingarena gaan leerlingen met elkaar in gesprek over het onderwijs en mogen de leraren die erbij zitten, niet praten. Leerlingen lijken zich hierdoor meer gehoord te voelen en leraren ervaren dat zij beter inzicht krijgen in hun eigen handelen.” Voor veel docenten is het de eerste keer dat ze een dergelijke evaluatievorm hanteren. Bij VOLT! Toekomstmakers in Vleuten bleken de leerlingssessies een groot succes. “De filosofie van onze school is altijd geweest dat je leerlingen een grote zelfdeterminatie toekent en probeert hen eigenaar te laten worden van hun eigen leerproces”, zegt directeur Blanck. “Daar zijn de meeste docenten van doordrongen.” Vandaar dat het hem niet verbaasde dat dit onderdeel van de LK-aanpak meteen succes had. “Met een aantal onderdelen waren we

‘Vroeger schreef je een schoolplan met vage piketpaaltjes, nu weet je na twee maanden of iets is gelukt’

aan het worstelen, maar de stem van de leerling ging bij ons meteen goed.”

Ook bij het Jordan Montessori Lyceum Utrecht wordt de leerling gehoord. “Docenten letten altijd al goed op en luisteren naar leerlingen en hun wensen en ideeën, maar met leerKRACHT krijg je daarvoor structurele instrumenten aangereikt”, zegt Looyschelder.

Ook voor Noor Wijntje was dit een verademing. Aan het begin van het jaar werd in de leerlingarena aan de leerlingen gevraagd wat ze vonden van het onderwijs en van de ontwikkelingen die in gang waren gezet. “Dat is heel bijzonder. Dat je uit hun mond hoort wat ze willen en wat ze van het huidige onderwijs vinden.”

CONCRETE DOELEN

Een ander belangrijk voordeel van leerKRACHT is volgens Looyschelder dat je naar concrete doelen streeft die je in zeven tot acht weken met zijn allen hoopt te bereiken. “Vroeger schreef je een uitgebreid schoolplan, met allemaal vage piketpaaltjes vol vage doelstellingen. Nu weet je na twee maanden of iets is gelukt of niet. En mislukken mag. Dat hoort erbij. Maar dan weet je wel veel meer als team!”

HET ONDERZOEK: CONCLUSIES

‘Over de kracht van leerKRACHT’ is de titel van het eindrapport van een vierjarig onderzoek dat werd uitgevoerd door Angela de Jong, Ditte Lockhorst, Ton Klein, Jan van Tartwijk, Mirko Noordegraaf en Renske de Kleijn van de Universiteit van Utrecht en Oberon onderzoek/advies. Het onderzoek richtte zich op de praktijk van leerKRACHT: hoe is de methode toegepast, gewaardeerd en wat zijn de effecten en resultaten ervan? Aan het onderzoek deden meer dan 200 scholen mee, waarvan er 24 diepgaand werden onderzocht. Over de conclusies zeggen de onderzoekers:

1. ‘Leraren lijken met een gemiddelde score tussen de 3 en 3,7 op een schaal van 1 – 5 gematigd enthousiast over het leerKRACHT-programma.’
2. ‘Leraren ervaren dat de schoolcultuur binnen een schooljaar ‘lerender’ wordt, al zien we verschillen tussen scholen.’
3. ‘Wij zien dat leraren in één schooljaar, waarin de instrumenten uit het leerKRACHT-programma worden ingezet, sterker gaan handelen in het waarborgen van een veilig en stimulerend leerklimaat en een efficiënte lesorganisatie.’
4. ‘[Er] is nog geen definitieve uitspraak te doen over de bijdrage van leerKRACHT [aan de leerlingresultaten].’

→ www.publicatie-online.nl/publicaties/angela-de-jong

→ www.oberon.eu/portfolio/evaluatie-naar-het-leerkracht-programma/

COLUMN

Fotografie: Ton Zonneveld

Gevoelens

“Juf!”, roept een leerling die een tijdschrift aan het lezen is tijdens het leeskwartier. “Hier staat dat jongeren het moeilijk vinden om over hun gevoelens te praten, maar dat is echt niet zo! Wij praten toch heel vaak over onze gevoelens?” Hij houdt zijn tijdschrift omhoog. Zijn buurman leest snel mee.

“Ja, dit is onzin!”, vult die aan, “weet u nog, gister hadden we het over onze gevoelens bij de oorlogen in Syrië en Oekraïne, die maar door blijven gaan.”

“Of toen Dani moest huilen omdat het thuis niet goed ging.”

“Klopt”, zeg ik. “Jullie zijn heel goed in het praten over gevoelens en daar ben ik heel blij mee.” Ik denk terug aan het moment dat we op onze school begonnen met het vak persoonsvorming en socialisatie (P&S). De leerlingen leren er na te denken over wie ze zijn, wat ze willen en kunnen, en hoe ze zich verhouden tot de maatschappij en elkaar. Alle leerlingen volgen het vak twee uur per week. Daar hoort ook heel veel praten over gevoelens bij.

Ik pak het tijdschrift erbij en vertel de klas: “Er staat in het artikel dat jongeren het vaak lastig vinden om over hun gevoelens te praten, omdat bepaalde gevoelens al worden afgekeurd sinds ze klein zijn.” Het onderwerp valt in de smaak, zie ik aan alle ogen. “Daarmee bedoelt de schrijver bijvoorbeeld dat als een kind huilt, zijn ouders tegen hem zeggen: ‘Niet zo huilen, je bent toch stoer!’” De leerlingen kijken me instemmend aan.

“Ja, dat is ook wel zo”, reageert een meisje achterin. “Thuis praat ik eigenlijk niet over mijn gevoel. Mijn moeder zit alleen maar op haar telefoon.”

Als we het hebben over burgerschap, gaat het vaak over ‘leren hoe we met elkaar omgaan’. Het is een zinnetje dat in veel stukken van minister Wiersma terugkomt: “De focus moet liggen op: goed lezen, rekenen, schrijven en weten hoe we in Nederland met elkaar omgaan.”

Natuurlijk, we moeten weten hoe we met elkaar omgaan. Maar met alleen de regels kennen, ben je er niet. Om fijn te kunnen samenleven, helpt het ook om je eigen en elkaars gevoelens te kennen en erover te praten, te kunnen vertellen wat je dwars zit. En juist daar zit een probleem. Uit onderzoek blijkt: steeds meer jongeren zijn ongelukkig en praten daar niet over, ook niet op school.

Het is ook lastig om daar tijd voor te maken. Elk uur dat hieraan besteed wordt, kan niet worden besteed aan Nederlands, wiskunde of een ander vak. Als ik op nieuwe plekken vertel dat wij P&S hebben ontwikkeld, is vaak de eerste reactie: “Leuk hoor, maar ten koste van welk vak is dat dan gedaan?”

Kort gezegd: helemaal nergens van. Ja, in uren wel, maar niet in het resultaat. Want wat blijkt: leerlingen die kunnen praten over hun gevoelens, die het gevoel hebben dat zij als mens ertoe doen en iets kunnen bijdragen aan deze wereld, leren makkelijker. In plaats van dat het ten koste gaat van een vak, worden leerlingen beter in alle vakken. Ook in het zo belangrijke lezen, rekenen en schrijven. Dat zie je op alle scholen waar een soortgelijk vak als P&S bestaat, en dat worden er gelukkig steeds meer.

Het leeskwartier zit erop. Ik vraag de leerlingen hun tijdschriften en leesboeken weg te doen en open de les P&S. “Vandaag gaan we het hebben over het vuurwerkverbod tijdens Oud & Nieuw. Welke gevoelens kun je daarbij hebben?”

Maxe de Rijk

Docent op het praktijkonderwijs en vmbo, schrijver en spreker

LERARENTEKORT

Tekst: Marijke Nijboer • Fotografie: Ton Zonneveld

Hoogopgeleide statushouders helpen tekorten terugdringen

Wereldburgers voor de Klas

Veel scholen zitten te springen om leraren. En onder de vele statushouders in Nederland bevinden zich mensen met een onderwijsbevoegdheid en academici die zich graag willen laten omscholen tot leraar. Voeg die factoren bij elkaar, en je hebt het traject Wereldburgers voor de Klas. Al tientallen mensen zijn langs deze weg in een onderwijsbaan terechtgekomen. Toch laten we nog een groot potentieel liggen, zeggen de initiatiefnemers.

Een hoogopgeleide vluchteling, ervaren docent, die in een kringloopwinkel gaat werken: prima natuurlijk, maar is er voor zo iemand geen passender plek te bedenken? Zeker als je bedenkt dat scholen zitten te springen om docenten...

Wereldburgers voor de Klas, een van de projecten van de in Amsterdam gevestigde Stichting Cosmicus, heeft sinds 2017 al tientallen hoogopgeleide statushouders klaargestoomd voor het Nederlandse onderwijs. Momenteel zijn de meeste deelnemers statushouders uit Turkije. Maar, zegt Ferd Stouten, voormalig onderwijsbestuurder en supervisor van Wereldburgers voor de Klas: "Als ergens een conflict speelt, zie je mensen uit dat land toestromen. We zien bijvoorbeeld veel hoogopgeleide Syriërs en momenteel komen de eerste Oekraïners binnen."

INTENSIEF TRAJECT

Wereldburgers voor de Klas is een intensief programma, dus wordt bij de toelating allereerst gekeken naar de motivatie van kandidaten. Zij moeten de Nederlandse taal minimaal op niveau B1 beheersen. Veel mensen gaan de school in met B2 en halen vervolgens C1. Hun buitenlandse diploma's worden gewaardeerd bij Nuffic. Op basis van

hun opleiding en ervaring ontvangen ze van DUO een onderwijsbevoegdheid.

Veel kandidaten die zich melden bij Wereldburgers voor de Klas, hebben al een eerste- of tweedegraadsbevoegdheid op zak, zegt programmaleider Maud van Steen. Ze hebben in hun thuisland bijvoorbeeld lesgegeven in vakken waarvoor hier moeilijk docenten zijn te vinden, zoals wiskunde en natuurkunde.

De kandidaten komen parttime bij een school in dienst als onderwijsassistent en krijgen daarnaast een traject op maat. Dat bestaat uit Nederlandse taallessen met veel aandacht voor onderwijstermen, workshops over pedagogiek, didactiek en wereldburgerschap en individuele coaching en groepsintervisie. De intervisie richt zich op zaken waar de kandidaten tijdens hun werk op de school tegenaan lopen. ➤

Eén van de kandidaten die dit jaar aan het traject begon, staat nu al zelfstandig voor de klas

'Ik wil hier heel graag als leraar werken'

Caner, aankomend docent wis- en natuurkunde op het Montessori Lyceum Oostpoort in Amsterdam:

"Ik heb in 2008 in Turkije mijn master gehaald in natuurkunde. Vanaf mijn eerste studiejaar gaf ik al les in natuurkunde en wiskunde. Ik begeleidde ook examenleerlingen en gaf hen extra lessen. Ik werkte tot 2016 op een kleine school voor speciaal onderwijs met leerlingen van veertien tot achttien jaar. Op deze school had elke leerling een 'life coach' voor zijn ontwikkeling. Ik heb daar ook een opleiding voor gedaan en probeerde als life coach te ontdekken wat leerlingen dwars zat. Ik sprak met hen over hun problemen en probeerde te helpen. Ik kan zeggen dat dit lukte; ze gingen hogere cijfers halen. Ik ben in Nederland sinds 2020 en in dit traject sinds maart 2022. Van

DUO kreeg ik een eerstegraads onderwijsbevoegdheid. Op het Montessori Lyceum Oostpoort in Amsterdam ben ik onderwijsassistent. Ik volg daar nu ook roostertraining. Straks ga ik de roosters maken. Ik vind dit een goede combinatie, het traject en mijn werk als onderwijsassistent. Ik heb deze tijd nodig om het onderwijssysteem te leren kennen. En ik krijg nog steeds Nederlandse les. De taal vind ik het enige moeilijke. Vooral de woordenschat en afkortingen."

Het onderwijs lijkt best op dat in Turkije, alleen werken leerlingen hier meer zelfstandig. Hier geeft de leraar een korte les van 15 minuten en daarna verwerken de leerlingen de stof zelfstandig. Ik vind dat handig. Als ze vragen hebben, kan de docent meteen aanwijzingen

geven. In Turkije geven we lessen van 40 minuten. Leerlingen werken buiten de les zelfstandig. In de les durven ze vaak geen vragen te stellen. Ze zijn een beetje verlegen. Ik heb tot op heden geen problemen met de leerlingen. Sommige leerlingen hebben taalproblemen, net als ik. Volgens mij begrijpen wij elkaar.

De school weet van mijn situatie en kent mijn niveau. De directeur is altijd vriendelijk tegen mij. Ik waardeer haar hulp. De leraren die ik als onderwijsassistent ondersteun, zijn heel aardig tegen mij. De leraar wiskunde helpt me heel veel. Ik kan hem altijd iets vragen. Na de zomervakantie van 2023 ga ik als leraar voor de klas. Dat lijkt me heel leuk. Ik ben heel blij dat ik een bescheiden bijdrage aan het onderwijs in Nederland mag leveren."

“Mensen worden in het begin nogal overweldigd door alle informatie”, ervaart Van Steen. “Dat maakt ze onzeker. Ze moeten leren hoe het Nederlandse onderwijsstelsel in elkaar zit en wat hier de normen zijn. Maar als ze eenmaal een poosje op een school meelopen, gaat het taalniveau snel omhoog en zie je ze echt groeien.”

EÉN JAAR

De onderwijsassistenten stromen elk op hun eigen moment door naar het leraarschap. Soms gaat het heel snel. Eén van de kandidaten die dit jaar aan het traject begon, staat nu al zelfstandig voor de klas. Gemiddeld zijn mensen na een jaar klaar voor het leraarschap. Het gebeurt echter ook regelmatig dat kandidaten die heel graag docent willen worden, er toch voor kiezen om nog een extra jaar onderwijsassistent te blijven.

Na afloop van het traject is de begeleiding helemaal in handen van de school. Wereldburgers voor de Klas houdt dan nog wel een poosje contact met de kandidaat. Indien nodig kan deze nog wat extra coaching krijgen.

Er is in het onderwijsveld veel enthousiasme voor het programma, maar sommige scholen moeten wennen aan deze kandidaten, zegt Van Steen. “We zien soms een zekere terughoudendheid. Sommige scholen houden het traject eerst eens even in de gaten. Het jaar daarna staan ze dan vaak wel open voor een kandidaat.”

ENORM POTENTIEEL

Vorig jaar bestond de opleidingsgroep in Den Haag uit twaalf mensen. Van hen zijn er acht daadwerkelijk het onderwijs in gestroomd: twee als toa, de rest als docent. Dit jaar lopen er vier trajecten: één in Amsterdam, twee in Brabant en één in Den Haag. Dat is mooi, en gelukkig draaien er in het land meer vergelijkbare trajecten. Maar we zouden dit veel beter kunnen aanpakken, denkt Stouten. “Het potentieel is enorm. Alleen al in ons netwerk zitten ruim 600 mensen met een onderwijsbevoegdheid die nog niet in een traject zitten. Het zou mooi zijn als we alle geschikte mensen met een onderwijsachtergrond in de kaartenbakken van de gemeenten kunnen mobiliseren. We zouden dan met elkaar een traject kunnen maken waar ook de gemeenten en schoolbesturen zich bewust van zijn. Dan kunnen we veel effectiever gebruikmaken van de grote potentie die bij statushouders in Nederland aanwezig is.”

→ wereldburgersvoordeklaas.nl

‘Alleen al in ons netwerk zitten ruim 600 mensen met een onderwijsbevoegdheid die nog niet in een traject zitten’

‘De taal is het lastigste’

Yüksel, aankomend docent wiskunde bij het Odulphus Lyceum in Tilburg:

“Ik kom uit Turkije en heb politiek asiel gekregen in Nederland. Ik heb met mijn vrouw en twee kinderen eerst anderhalf jaar in een asielzoekerscentrum gewoond en wij wonen nu ruim anderhalf jaar in ons eigen huis.

In Turkije volgde ik een master of Business Administration en een studie Public Relations and Publicity, maar ik heb beide studies niet kunnen afronden. Ik ben wel afgestudeerd als leraar wiskunde en heb in Turkije nog drie jaar lang wiskundeles gegeven en vijf jaar gewerkt als ambtenaar.

Eenmaal in Nederland heb ik zelf online Nederlands geleerd en niveau A2 bereikt. Ik ben vrijwilligerswerk gaan doen om de taal te oefenen en bezocht het taalcafé in de bibliotheek. DUO heeft mij voor wiskunde een eerstegraads bevoegdheid gegeven. Toen dat geregeld was, heb ik mij aangemeld bij het project Wereldburgers voor de Klas.

Op 1 september 2022 ben ik begonnen als onderwijsassistent bij het Odulphuslyceum in Tilburg, een school voor havo en vwo. Ik werk daar drie dagen per week en volg twee dagen per week Nederlandse les. Af en toe sta ik al zelfstandig voor de klas.

In Turkije is het onderwijs nog een beetje ouderwets. De leraren zijn er veel autoritairder. De leerlingen besteden veel meer tijd, moeite en geld aan het examen. Hier zijn de leerlingen vrijer. Maar in beide landen zie je op deze leeftijd de puberteit.

Het moeilijkste aan het werken op een Nederlandse school vind ik de taal. Ik vind het moeilijk om zoveel nieuwe woorden bij elkaar te horen. Het is voor mij ook lastig om in een lawaaiige omgeving te praten. Ik wil meer taal- en werkervaring opbouwen.

Het is spannend voor mij om weer voor de klas te staan, maar ik heb tot nu toe geen negatieve reactie gehad. Ik krijg altijd steun van mijn collega's en ik krijg heel goede begeleiding op mijn school en van mijn begeleiders. Ik ben dankbaar dat ik deze kans heb gekregen. Ik draag een ander verhaal met me mee, er waren moeilijke tijden. Dit is een nieuwe lente voor mij. Werken doet mij goed. Het is moeilijk voor mij, maar niet onmogelijk, om een nieuw verhaal te schrijven.”

Om veiligheidsredenen vermelden we in dit artikel alleen voornamen van statushouders. De achternamen van de geïnterviewden zijn bij de redactie bekend.

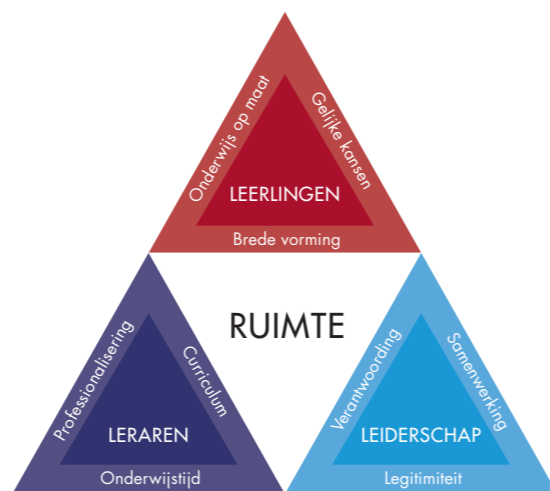
VO-raad presenteert agenda van en voor de sector

Op woensdag 23 november vond het VO-congres plaats, dé jaarlijkse ontmoetingsplek voor schoolleiders en bestuurders in het voortgezet onderwijs. Voorzitter Henk Hagoort en vicevoorzitter Ingrid de Bonth presenteerden hier in hun openingspeech een agenda van en voor de sector. 'Deze agenda richt zich op de beloften die we doen aan de leerling, op het zorgen voor genoeg leraren met voldoende tijd en ruimte en op het bouwen aan leiderschap dat vertrouwen verdient en dus ook krijgt. Dat is waar we als sector de komende jaren mee aan de slag gaan.'

"Wanneer je de plannen van al jullie scholen erbij pakt, komen drie ambities in verschillende bewoordingen steeds weer terug: brede vorming, onderwijs op maat en gelijke kansen", aldus Hagoort en De Bonth in hun speech. "Samengevat zijn dit de kernbeloften die wij als scholen aan leerlingen doen. Dit is waar we als sector samen voor staan en samen voor willen gaan. Met elkaar hebben we de ambitie om deze beloften aan de leerling nog beter waar te maken."

RUIMTE EN TIJD VOOR LERAREN

Om dit ook te kunnen doen, moet er veel meer ruimte en tijd komen voor leraren, zo benadrukten de voorzitter en vicevoorzitter van de VO-raad. En dat betekent dat er keuzes gemaakt moeten worden. "Zonder voldoende leraren dreigen de beloften aan leerlingen loze beloften te worden. Pappen en nathouden werkt niet meer; er zijn echte keuzes nodig. Daarom pleiten wij er samen met de vakbonden voor de wettelijke onderwijstijd te verlagen. Nederlandse leraren geven meer lesuren dan in de meeste andere landen. Minder lesuren betekent meer tijd voor leraren om lessen voor te bereiden. Het geeft tijd om af

Janouke van Meerveld, LAKS

te kijken van de methode. Voorwaarde is wel dat we dan kritisch kijken naar het curriculum: dat zal kernachtig en helder moeten zijn. Voorwaarde is ook dat leraren tijd krijgen om zich te professionaliseren, bijvoorbeeld in curriculumbekwaamheid."

LEIDERSCHAP

Niet op de laatste plaats benadrukte het dagelijks bestuur van de VO-raad het belang om te investeren in het vertrouwen in de sector. "Een gebrek aan vertrouwen vertaalt zich in een stapeling van subsidieregelingen, indicatoren, en steeds meer inspectie en dat leidt tot ongelukken zoals de recente loting van de subsidie basisvaardigheden." Naast de oproep aan de politiek om vertrouwen te geven aan de professionals in de sector om hun werk te doen, riep het dagelijks bestuur scholen op collectief leiderschap te tonen door als scholen en schoolbesturen meer samen te werken. "Of het nu gaat om het lerarentekort, om kansengelijkheid of krimp, oplossingen komen alleen dichterbij als besturen in hun stad of regio solidair zijn en intensief samenwerken. Wij gaan graag binnen de vereniging en ook met de politiek in gesprek over vormen van beleid en bekostiging die concurrentie verminderen. Dat betekent ook dat we op zoek gaan naar manieren van samenwerken in onze regio's en steden die niet-vrijblijvend zijn. Samenwerking waar we allemaal aan meedoen. Natuurlijk is dat spannend, maar meer samendoen is een betere route dan wat de politiek nu doet, namelijk het passeren van besturen waardoor de concurrentie tussen scholen juist toeneemt."

Henk Hagoort en Ingrid de Bonth deden een uitgestoken hand naar organisaties binnen en buiten het onderwijs om samen te werken aan de thema's uit de gepresenteerde agenda. "Het onderwijs is niemands eigendom, het is van ons allemaal en we hebben allemaal een belangrijk stukje in handen. Alleen samen kunnen we de puzzel leggen."

REACTIES

Na afloop van de speech reageerden Janouke van Meerveld, voorzitter van het LAKS, en Maryse Knook, directeur-bestuurder van OSG Bijlmer, op het podium op de agenda. Maryse: "In onze heterogene onderbouw komen de drie thema's brede vorming, onderwijs op maat en gelijke kansen bij elkaar. Vmbo-basis tot en met vwo zitten bij ons bij elkaar in een tweejarige brugklas. Zij maken daar vrienden en leren er van elkaar. Ook vwo'ers van vmbo'ers. We zijn samen een minimaatschappij." "Wat maakt dat het ene niveau hoger is dan het andere?,"

Maryse Knook, OSG Bijlmer

vulde Janouke aan. "Veel dingen die vmbo'ers doen, kan ik niet. Iedereen heeft recht op een plek waar hij of zij het best tot zijn recht komt."

Zelfs prestatiedruk vermindert door heterogene groepen, vertelde Maryse: "In homogene groepen vinden leerlingen het vaak lastiger om vragen te stellen. Want als je een vraag stelt, ben je misschien wel dommer dan de rest. Bij ons zien de leerlingen dat iedereen verschillende talenten heeft. Dan is het niet zo eng als je iets niet snapt."

Op www.vo-raad.nl kun je de speech van Henk Hagoort en Ingrid de Bonth bekijken en nalezen. Ook kun je daar de flyer met de agenda downloaden.

Vlinders, vertrouwen en verantwoordelijkheid

Als een rups die zich langzaam ontpopt tot een mooie vlinder, zo omschreef Kajal Makhanlal, leerling van het Stanislas College in Delft, haar ontwikkeling op de middelbare school. Deze metafoor kwam herhaaldelijk terug tijdens het VO-congres 2022, in de plenaire opening, lezingen en workshops.

Sprekers als pedagoog Marcel van Herpen herinnerden de aanwezigen aan het belang van leerlingen echt zien en hen vragen naar hun ambities en behoeften, om het onderwijs hier vervolgens op aan te kunnen passen. Afsluiter Gregory Sedoc, voormalig Olympisch atleet, stelde in een persoonlijk verhaal: "Sport was voor mij meer dan bewegen, het ging om gezien worden, mijn dromen waarmaken en het gevoel van waardering en eigenwaarde dat ik eruit haalde. Het onderwijs kan hetzelfde betekenen voor leerlingen."

De vraag die hiermee als rode draad door het congres liep was: hoe kan het onderwijs leerlingen zo goed mogelijk begeleiden, 'van rups naar vlinder', en hen helpen zich maximaal te ontwikkelen in de richting die past bij hun dromen, ambities en talenten? <

Bekijk de inleiding van Kajal Makhanlal en de lezing van Marcel van Herpen op www.vo-raad.nl

Ze zijn niet de makkelijksten. Maar wat zijn ze leuk.

Leerlingen in het voortgezet onderwijs. Als je ze allemaal bij elkaar optelt, zijn het er bijna 1.000.000. En allemaal zijn ze anders. Sommigen zijn dwars en opstandig, anderen juist rustig en meegaand. De een is sportief of kunstzinnig, de ander vooruitstrevend of behoudend. Ze hebben een hele duidelijke mening. Of zijn daarnaar op zoek. En alles daartussenin.

Eén ding hebben ze gemeen. Ze zijn allemaal de moeite waard. En ze zitten – gelukkig niet allemaal – bij jou in de klas. Dat maakt jou onderdeel van hun leven, hun toekomst, dromen en ambities.

Ze daarin bij te staan is niet altijd even makkelijk. Tegelijkertijd is het ook een mooie en eervolle taak. Want je bent er niet alleen om ze wakker te schudden, hun nieuwsgierigheid te prikkelen en ervoor te zorgen dat ze écht iets leren, maar vooral ook om ze te helpen hun plek in deze wereld te vinden.

Blink, een van de meest oorspronkelijke educatieve uitgeverijen van Nederland, wil je hierbij helpen. Door lesmethodes te ontwikkelen die niet alleen gebaseerd zijn op de laatste wetenschappelijke inzichten, maar vooral ook op de kennis, kunde en praktijkervaring van docenten zelf. Van jou dus. Niet een keer, maar doorlopend, elk jaar opnieuw. Omdat we geloven in de kracht van co-creatie. En daarom zijn we ook de Blink Academie gestart waar je kunt deelnemen aan trainingen en events om van gedachten te wisselen met andere professionals, van elkaar te leren en elkaar te inspireren.

Meer weten? Ga naar blink.nl/vo.

Blink

Ontdek de wereld.

ONVERGETELIJK

Tekst: Jacques Poell • Fotografie: Dirk Kreijkamp

‘Toen dacht ik: hier moet ik zijn!’

Ed Knies (56)

Voorzitter van het College van Bestuur van De Kleine Prins, stichting voor speciaal onderwijs en voorzieningen

“Na een carrière in de modewereld van Gant en bij het Korps Commando Troepen ben ik via een baan in de consultancy in de wereld van het onderwijs terechtgekomen. Nee, niet voor de klas: ik ben wel ooit een paar keer ingevallen toen de nood hoog was, maar ik was al binnen een kwartier al mijn troeven kwijt! Lesgeven is een vak apart: ik heb de grootste bewondering voor mensen die het beheersen.

Er zijn drie momenten aan te wijzen die mij definitief voor het onderwijs in het algemeen en het speciaal onderwijs in het bijzonder gewonnen hebben. Allereerst de keer dat ik als interim-directeur van een vmbo-school de eerste dagen van de nieuwe brugklassers van een afstandje gadesloeg. Wat toen heel veel indruk op me maakte, was de aanblik van kinderen die in de pauze niet met de rest van hun klasgenootjes in de aula zaten, maar helemaal alleen ergens op de gang met hun broodtrommelje... Dat beeld is altijd blijven hangen en heeft me ertoe aangezet om voor iedereen altijd zo veel mogelijk veiligheid te creëren op school.

Het tweede moment was tijdens een andere interim-klus op een vmbo-techniekschool, met zo’n vijfhonderd leerlingen van wie er welgeteld één een meisje was – een echte jongensschool dus, vergelijkbaar met de oude IIs. Ik had daar de rol van de traditionele directeur in een hiërarchische setting, op afstand dus. Op een dag stuurde een teamleider een paar jongens naar mijn directiekamer die in de pauze geklierd hadden. Van die teamleider moest ik toen even ‘zogenaamd boos’ zijn. Dus ik sta daar met mijn 1.90 meter, fysiek topfit, en ik geef ze toch een donderpreek! Een van die jongens, een leuk joch, schoot daarop in de lach. Ik moest uiteraard in mijn rol blijven, maar moest zelf eigenlijk óók lachen! Het wás ook komisch dat ik zo idioot stond te doen. Het bijzondere was dat diezelfde jongen later op de dag is doodgereden op z’n brommer... Heel lang heeft sindsdien in m’n hoofd gezeten: heb ik het wel goed gedaan? Was ik wel integer en zuiver in mijn leiderschapsrol, of heb ik te veel toneelgespeeld? Ik kon dat niet uitpraten met die jongen, ik heb ervan geleerd dat je daar tijdig voor moet zorgen.

Het derde voorval deed zich voor tijdens een rondleiding op een locatie van De Kleine Prins, in het kader van mijn

‘Heel lang heeft in m’n hoofd gezeten: heb ik het wel goed gedaan? Was ik wel integer en zuiver in mijn leiderschapsrol, of heb ik te veel toneelgespeeld?’

sollicitatieprocedure. We kwamen bij het instructiebad – een inspannend zwembad waar kinderen konden revalideren – en daar zag ik twee mensen uitermate liefdevol met een leerling aan de gang. We stonden ernaar te kijken, en toen zei de leerkracht die me rondleidde: ‘Deze leerling gaat binnenkort dood. Maar we doen er alles aan om zijn leven zo lang als het nog duurt zo aangenaam mogelijk te maken.’ Wow, wat heftig! Toen dacht ik: hier moet ik zijn! Als ik dan zo groot en sterk ben, en ik weet het allemaal zo goed, en ik heb gestudeerd en al die dingen meer... dan moet ik mijn kennis, mijn kunde en mijn kracht geven aan deze doelgroep. En dat is wat ik nu doe.”

Welke leerling of collega maakte het meeste indruk? Welke gebeurtenis is onvergetelijk? In deze serie vertellen schoolleiders, bestuurders en docenten over die ene persoon of gebeurtenis die hen altijd bij zal blijven.

Welke collega, leerling of gebeurtenis zult u nooit vergeten?

Laat het ons weten via: redactie@vo-raad.nl

VO IN BEELD

Fotografie: Josje Deckens

Dit schooljaar maken we voor ieder nummer van VO-magazine een foto op het Rijswijks Lyceum en Van Vredenburgcollege.

Verkeersles

Mohamed, Tamer en Twyla uit 1 gymnasium krijgen verkeersles van TeamAlert. De jongeren van TeamAlert dagen leerlingen uit om in het verkeer slimme keuzes te maken.

Wat scholen kunnen doen om ondermijning te voorkomen

Wegkijken is geen optie

Dit najaar doken berichten op over kinderen die gratis snus of nicotinezakjes aangeboden krijgen. (Drugs)criminelen die in de buurt van scholen jongeren ronselen voor klusjes, behoren al veel langer tot de realiteit. Ondermijning wordt dat genoemd: de onderwereld dringt door in de bovenwereld en gebruikt deze voor criminele activiteiten.

Hoe kunnen scholen hun leerlingen hiertegen weerbaar maken?

Nicole Lieve, strategisch adviseur ondermijning en corporate antropoloog bij de politie, pleit voor 'positieve veiligheid'.

"Ondermijning is een iets te abstract woord voor wat er aan de hand is", stelt Nicole Lieve, die al meer dan tien jaar actief is bij het landelijk team Gebiedsgebonden politiewerk als expert ondermijning en TEDx-spreker. "We hebben het eigenlijk over *georganiseerde misdaad die dichtbij komt*. Op straat en ook bij school worden jongeren met geld en drugs verleid tot het verlenen van kleine dien-

sten." Zonder dat ze het doorhebben, worden de jongeren daarmee onderdeel van een groter geheel.

KWETSBAAR

Bij verleiding speelt kwetsbaarheid altijd een rol, zegt Lieve. "Incidenteel of langdurig: iedereen is wel eens kwetsbaar. Ouders die scheiden, geweld thuis... Als jongere kun je verleid worden met 'liefde', zoals loverboys doen, maar heel vaak gebeurt het met (gratis) drugs. Het doel is om je afhankelijk te maken. Aan GHB bijvoorbeeld ben je binnen drie weken verslaafd. Als je het even niet zo leuk hebt, is die drugsverdooving fijn. En dan kan het heel snel verder gaan. Je denkt: ik doe het één keer, een pakketje wegbrengen. Maar na de verleiding volgen medeplichtigheid, manipulatie en bedreiging. Criminelen zorgen dat je schuld hebt. Hun doel is om met weinig risico veel geld te verdienen, waarbij kwetsbare hulpjes met de meeste pakkans de frontlinie vormen. De essentie ➤

'Vanaf het moment dat je 'ja' hebt gezegd, heb je óf de politie achter je aan óf de criminelen'

VERDER LEZEN/LUISTEREN

- *Fuik*, e-book van Wilma van Raalte en Martine Kroezen, aan te vragen via website Team Ondermijning: teamondermijning.nl. In dit boek komt ook het onderzoek van Sheila Adjiembaks over veerkracht aan de orde.
- *Preventie, preventie, preventie (en dan pas repressie)*. Werken aan een veilige school, artikel van Nicole Lieve in *Van twaalf tot achttien*, oktober 2022.
- Podcast *Hope XXL: #34 Eric van Deutekom en Nicole Lieve*. Over de invloed van sociale contacten in een gelukkig leven, positieve veiligheid.
- Podcast: *Podium voor goed politiewerk*, 29 maart 2021. Ondermijning en de kracht van storytelling. Met waargebeurde verhalen uit scholen en uit het buitengebied.

'Kwetsbare hulpjes met de meeste pakkans vormen de frontlinie'

van onze preventieprogramma's is dat het snelle geld niet gelukkig maakt. Vanaf het moment dat je 'ja' hebt gezegd, ben je niet meer veilig. Dan heb je óf de politie achter je aan óf de criminelen."

POSITIEVE VEILIGHEID

Gesprekken over veiligheid gaan al snel over onveiligheid en criminaliteit. "Als het misgaat, zeggen we: bel de politie maar", zegt Lieve. "Dan ben je in het domein van het strafrecht. Maar veiligheid is niet alleen een zaak van de politie. Ik wil het gesprek omdraaien. Daarom heb ik de 'Hand van veiligheid' ontwikkeld, een hand met vijf vingers die elk voor een groep interventies staan. De Hand van veiligheid begint bij de duim van sociale interventies en eindigt bij de pink van strafrecht. Daartussenin staan communicatieve interventies, *community* en bestuurlijke maatregelen.

De duim staat voor aandacht en liefde, voor de vraag: hoe gaat het met je? Hoe kom je als leerling de school binnen, word je welkom geheten, word je gezien, hoor je erbij? Hoe spreekt de conciërge je aan als je je verslapen hebt, mag je fouten maken? Bijna 80 procent van de leerlingen in de leeftijd van de middelbare school doet een keer iets strafbaars. Als je uitgaat en je jas is er niet meer bij vertrek, ga je dan weg zonder jas of pak je een andere? Voor dit type stelen is strafrecht een veel te zwaar middel met veel te weinig effect.

Heel belangrijk is ook de vinger van *community*: ben je op school bij het clubje van de musical of de debatclub? Hoor je ergens bij? Daarna komt de vinger van de bestuurlijke maatregelen: zorgt de school voor de veiligheid van leerlingen? Strafrecht gebruik je pas in laatste instantie. Helaas zet de overheid daar meer op in dan op preventie. Dat moet veranderen. In heel Nederland zijn maar 2000 jongerenwerkers! Terwijl die 'tussen de grenzen' ontzettend nuttig werk doen."

ANDER VERHAAL

Nicole Lieve ontwikkelde met collega's en partners #leerlingalert, een programma dat jongeren en het netwerk om hen heen bewust maakt van en weerbaar maakt tegen ondermijnende criminaliteit. De boodschap is: 'je kunt maar één keer nee zeggen'. "Het onderwijs heeft al een immense stap gemaakt door dit soort programma's aan te bieden. Tien jaar geleden lag nog geen schooldirecteur wakker van onveiligheid op school. Maar nu ben ik een beetje bang dat we doorslaan: we zijn angst aan het aanjagen. Dat is niet de bedoeling, we willen juist veerkracht stimuleren. Ik pleit nu dus voor een tweede verhaal: 'veilig opgroeien in een democratische rechtsstaat die jou kansen biedt'. Veiligheid gaat over echte vriendschappen, over mensen met wie je je kwetsbaarheid kunt delen. Dus niet: 'je moet niet dit, je mag niet dat', maar een hoopvol verhaal: wat kan er wél? We moeten niet alleen de grens aangeven,

ADVIEZEN VAN LEERLINGEN

Aan de basis van de Arnhemse Samenwerkingsovereenkomst Schoolveiligheid (zie: 'Ervaringen van scholen') stond een plan van aanpak. Daarvoor is ook met leerlingen gesproken. Die zeiden toen het volgende:

- **Straf op drugsmisbruik kan averechts werken. Een schorsing of gesprek met de politie levert stoere verhalen op. Ga liever op school in gesprek met leerlingen en ouders.**
- **Betrek de ouders in de aanpak, want zij dragen soms bij aan het probleem: ofwel door strenge verboden af te geven ofwel door het probleem juist niet te onderkennen.**
- **Een vertrouwenspersoon is belangrijk: die kan helpen om problemen op een andere manier op te lossen dan via een vlucht in drugsgebruik. Verlaag de drempel om hulp te vragen door minstens eenmaal per jaar gesprekken met de vertrouwenspersoon te organiseren, op een vergelijkbare manier als bij de schoolarts.**
- **Laat jongere ervaringsdeskundigen (onder de 30 jaar) voorlichting geven. Laat leerlingen van verschillende scholen bijvoorbeeld bij elkaar op school over hun ervaringen vertellen.**
- **Begin vroeg met voorlichting: leerlingen beginnen meestal met drugsgebruik in het tweede of derde leerjaar.**

Bron: Plan van aanpak om het gebruik van drugs op en rondom school bij jongeren tot 18 jaar tegen te gaan. Arnhem, december 2020

'Het is niet de bedoeling om angst aan te jagen, we willen juist veerkracht stimuleren'

maar ook een alternatief bieden, een handelingsperspectief. Gelukkig bestaan daarvoor prachtige programma's, zoals Hope XXL, dat streeft naar een wereld waarin iedereen zijn of haar leven met ten minste een acht kan waarderen. Alles draait om perspectief, en ergens bij horen. Uit onderzoek van criminoloog Sheila Adjiembaks naar veerkracht blijkt dat die twee factoren essentieel zijn om weerstand te kunnen bieden tegen verleidingen. Dat kom ik ook tegen in mijn praktijk."

ÉN-ÉN

Lieve is blij dat het maatschappelijk probleem van ondermijning op de agenda staat en dat er aandacht is voor preventie. "Maar er moet nog veel meer gebeuren. We moeten een stapje verder denken: doen we de goede dingen? Zo kom ik bij dat model van positieve veiligheid. Wat dat van scholen vraagt? Ik zou zeggen én-én. Werk aan bewustwording én kijk om je heen wat je kunt doen. Het is aan ons, de omgeving, om jongeren zo veel mogelijk te begeleiden, te coachen, te zien en ernaast te staan. Je kunt altijd iets doen in jouw cirkel van invloed, dat wil ik besturen en docenten meegeven. Groot denken, klein doen. Besturen: geef docenten ruimte voor de sociale component. Docenten: geef aandacht aan individuele kinderen, zorg voor een warm pedagogisch klimaat. Voor ouders geldt hetzelfde, daarom is het programma #ouderalert ook heel belangrijk. Het is natuurlijk niet de schuld van scholen dat de samenleving naar binnen loopt, maar weggijken is geen optie. Mijn advies aan directies en besturen is daarom: bouw je netwerk van veiligheid op, ga in gesprek met alle lokale partners. Investeer in tijden van vrede! En volg tegelijkertijd het tweede spoor: kijk naar de omgangsvormen binnen school. Doe het zelf voor: zo zijn onze manieren. Dat heeft de meeste kracht. De directeur die aan de schooldeur de leerlingen ontvangt, dat heeft echt veel effect. Leerlingen kijken meer naar wat je doet dan wat je zegt."

#LEERLINGALERT, #OUDERALERT, #DOCENTALERT

De alert-programma's zijn bedoeld om te voorkomen dat jongeren de eerste stap in de criminaliteit zetten. Ze omvatten voorlichting en workshops over hoe het er in de criminele wereld aan toe gaat, hoe je ondermijning herkent en hoe je dan moet handelen. → Zie leerlingalert.nl

ERVARINGEN VAN SCHOLEN

Een paar jaar geleden werd #leerlingalert uitgeprobeerd op onder andere het Stedelijk Gymnasium Arnhem (SGA). Mirjam Stuiver was daar destijds rector, nu is zij directeur van het Montessori College Arnhem. Over de workshop van toen zegt zij: "Heel mooi vond ik hoe leerlingen vanuit de oppervlakte – herkenbare situaties: je kan drugs kopen – gaandeweg de diepte in gingen, naar de wereld achter dat pilletje of die joint. Het thema 'Je kunt maar één keer nee zeggen' raakte mij erg. Het vat precies samen waarom dit zo belangrijk is. Wij hadden geen problemen met ondermijning, maar er was wel drugsgebruik. En dat heb je als school niet volledig in beeld, want het speelt zich buiten de school af."

BORGEN

Ook Yvonne Casteleijn, zorgcoördinator op het Hendrik Person College (HPC) in Zetten, kent het bewustmakingsproject van Nicole Lieve en collega's uit de praktijk. "Vóór corona kwam er bij ons een 'ondermijningscontainer' die was ingericht als een ontmanteld drugslab. Dat gaf leerlingen inzicht in wat er allemaal bij komt kijken. Ik vond het bijzonder hoeveel kinderen je dan met open mond ziet luisteren. Maar er zijn ook leerlingen die er al meer van weten dan je verwacht.

Het project heeft het onderwerp bij ons op de agenda gezet. Wat ik lastig vind, is de vraag hoe je het kunt borgen. We merken nu nadelige effecten van corona op het gedrag van leerlingen en op hoe ze in hun vel zitten. Leerlingen zijn brutaler geworden én ze zijn weer zoekende naar een eigen plek binnen de groep. Ze hebben echt anderen nodig om zichzelf te ontdekken en te bedenken wie ze zijn en waar ze voor staan."

Scholieren gebruiken drugs ter ontspanning, ziet Casteleijn. "En dan blijft het niet bij wiet of een jointje. Maar drugsgebruik is nog geen ondermijning. We kennen geen kinderen die opeens heel veel geld hebben voor nieuwe kleren of laptops. Twee of drie telefoons: dat zien we wel. Maar heeft dat met drugs te maken of met het beleid dat ze tijdens de les hun telefoon moeten inleveren? Soms twijfelen we."

HPC Zetten onderhoudt veel contacten met jongerenwerkers en dat werkt goed. "Zij hebben de leerlingen buiten school wel in de smiezen, en ook in de pauzes op school. Ze gaan tussen de rokende leerlingen staan en zoeken daar de connectie." Toch is Casteleijn bang dat het probleem groter is dan de school weet. "Daarom gaan we binnenkort met alle betrokken diensten om tafel. Wij kunnen het als school niet alleen. Wat we wel doen, is leerlingen in beeld houden. Ook hebben we sinds dit jaar een voetbalveldje van kunstgras voor in de pauzes en tussenuren, waar leerlingen hun energie kwijt kunnen. Daar maken de kinderen die het nodig hebben, echt wel gebruik van."

CONVENANT

In Arnhem staken Mirjam Stuiver en collega's van andere scholen na een incident de koppen bij elkaar. "Daaruit is voortgekomen dat we dit jaar een convenant met de gemeente en de politie hebben gesloten over een veilig sociaal klimaat voor jongeren. Alcohol- en drugsgebruik speelt immers op scholen maar ook daarbuiten: in sportclubs, in de hele jeugdcultuur. In het convenant staat bijvoorbeeld dat op alle scholen eenmaal per jaar een kluisjescontrole plaatsvindt. Ook hebben wij op school nu een VIOS-team, dat staat voor 'veiligheid in en om school', gecoördineerd door de gemeente. Dat team zorgt voor korte lijnen met straatcoaches, jongerenwerkers, wijkteams en politie. En er lopen jongerenwerkers rond die de verbinding maken tussen de straat, de wijken en school. Ze weten heel goed wat er leeft, ze hebben toegang tot sociale media waar wij niet op zitten en zien wat zich buiten ons blikveld afspeelt. Die gezamenlijke aanpak in een convenant is echt een heel goed idee.

Ook #leerlingalert vind ik een aanrader, zeker omdat leerlingen er zo actief bij worden betrokken. Wij gaan op school ook een bijeenkomst voor #ouderalert plannen. Terugdenkend aan de workshop voor leerlingen: die eindigde met de vraag 'maak je je zorgen over iemand in jouw omgeving die misschien de grens over gaat richting criminaliteit?' Dat was confronterend, ik schrok van het aantal bevestigende antwoorden."

'Een gezamenlijke aanpak in een convenant is een heel goed idee'

Berend van der Kolk over de schaduwkanten van onze meetmaatschappij

Meet met mate

Kijkcijfers, bestsellerlijsten, sportapps die bijhouden hoe we presteren, de PISA-ranglijst en Cito-toetsen – we meten alles wat los en vast zit. Cijfers en data bepalen in toenemende mate ons leven.

Ze motiveren en stimuleren, maar leiden ook tot stress en een vertekend beeld van de werkelijkheid, met alle risico's van dien. In zijn boek *De meetmaatschappij* brengt universitair hoofddocent Berend van der Kolk in kaart waarom we alles meten en wat dat met ons doet.

Je leest een digitaal artikel op een nieuwssite. Boven de kop die je interesse heeft gewekt, staat 'Leestijd vier minuten'. En terwijl je het stuk aan het lezen bent, loopt er een subtiel rood lijntje mee dat aangeeft hoe ver je bent en hoeveel je nog te gaan hebt. Zegen of ergernis? Goede service, want nu weet je waar je aan begint en die vier minuten leestijd haal je nog net voordat de trein het station binnenrijdt. Maar ook irritant: tijdens het lezen kijk je voortdurend even naar dat rode lijntje: hoe ver ben ik al? Het leidt je af van de inhoud en maakt dat je moeite hebt je te concentreren op de tekst. En hoezo 4 minuten? Wie bepaalt dat? Je hebt het stuk al na 2 minuten uit, maar misschien doet iemand met slechte ogen of een vorm van dyslexie er wel 6 minuten over. Is dat erg?

VRAAGTEKENS

Meten is weten, luidt het aloude gezegde. Maar Berend van der Kolk, universitair hoofddocent management accounting aan de Vrije Universiteit in Amsterdam, verandert dit adagium in 'meet met mate'. "Begrijp me goed, cijfers en data zijn belangrijk, maar we schieten vaak door in de waarde die we eraan toekennen. We willen grip hebben op alles wat we belangrijk vinden, en dus eigenlijk alles waar we geld in stoppen. Politici en bestuurders die zich willen verantwoorden voor hun keuzes, doen dat bij voorkeur met cijfers. Dat maakt hun verhaal concreet, objectief en daarmee betrouwbaar. Maar hier zijn grote vraagtekens bij te zetten. Cijfers zijn niet per definitie objectief. In de keuzes voor wat je meet en hoe je meet, zitten aannames; die zijn subjectief en kunnen vooroordelen bevatten. Bovendien maken cijfers de werkelijkheid grijpbaar, maar ook eendimensionaal en daarmee vertekenen ze de werkelijkheid. Dat weten de meeste bestuurders en politici wel, maar om grip op de materie te krijgen, grijpen

ze toch naar indicatoren om iets te meten. Daarmee kunnen ze een complexe werkelijkheid in cijfers uitdrukken. Als iets 70 uit 100 scoort, dan is dat beter dan 60 uit 100 en slechter van 80 uit 100. Daar kun je op sturen."

Een ander effect van de meetcultuur is dat zaken die goed meetbaar zijn, meer aandacht krijgen. Omdat iets te meten is, wordt het belangrijk. Van der Kolk illustreert dit met een grap: "Iemand is zijn sleutels kwijt en is aan het zoeken onder een lantaarnpaal. Een vriend vraagt hem: 'Ben je ze hier verloren?' 'Nee', antwoordt hij, 'maar hier is het licht.'" De focus op data en cijfers leidt ook tot een dominantie van het gemiddelde. Het gemiddelde wordt de norm en dat leidt weer tot het opstellen van ranglijsten: iets of iemand wijkt in negatieve of positieve zin af van het gemiddelde. Maar wat zegt dat eigenlijk? Van der Kolk illustreert de effecten van fixatie op het gemiddelde opnieuw met een grap: "Als je met je hoofd in de oven zit en met je voeten in het ijs, dan is de gemiddelde temperatuur van je lichaam misschien goed, maar je hebt wel een serieus probleem."

DOEL OP ZICH

In onze drang om te meten en kwantificeren tuimelen we vaak in de valkuil van wat Van der Kolk 'indicatorisme'

'Cijfers zijn niet per definitie objectief'

noemt. Kort samengevat: de indicator wordt van middel om iets te meten tot een doel op zich. Zijn boek *De meetmaatschappij* staat vol met voorbeelden van de schadelijke gevolgen hiervan. Van der Kolk: "In een complexe werkelijkheid als het onderwijs of de gezondheidszorg ligt indicatorisme altijd op de loer. Iedereen kent het fenomeen van de toetscultuur: leerlingen die slechts leren voor het proefwerk. Als je aan een leerling vraagt 'hoe gaat het met geschiedenis op school?' en zij antwoordt: 'Goed, ik had een acht voor de toets' dan heb je een mager, eendimensionaal gesprek. Het gaat niet over wat zij heeft geleerd, welke inzichten zij heeft opgedaan, wat haar boeit en wat ze nog wil leren."

Indicatorisme kan ook corrumperend werken. Van der Kolk geeft een voorbeeld uit zijn eigen wetenschapspraktijk: "Het werk van wetenschappers wordt gemonitord op basis van de hoeveelheid publicaties per jaar. Op zich kan

‘Vul alles wat je in cijfers uitdrukt, aan met rijkere data’

het zinnig zijn om dat bij te houden, maar als de doelstelling wordt dat iedere wetenschapper minimaal drie publicaties per jaar moet afleveren, is dat een uitnodiging tot corruptie. Dan kan ik zomaar besluiten om een belangrijke bevinding van mijn onderzoek op te splitsen in drie publicaties en dan ben ik voor de rest van het jaar klaar.”

EINDELOOS METEN

Van der Kolk wijst op nog een ander effect van onze meetcultuur. We denken dat méér meten altijd tot meer inzicht leidt. En dat het weghalen van een meting achteruitgang betekent. Als we tegen een probleem aanlopen, zullen we dus eerder iets willen toevoegen dan weghalen. We zijn als het ware zo geprogrammeerd. Een experiment waarover recent in *Nature* werd gerapporteerd, laat dat zien. In het experiment wordt mensen gevraagd om een wankel constructie van legoblokjes te verstevigen. Vrijwel alle deelnemers gingen extra blokjes toevoegen in een poging de constructie te stutten. Terwijl het weghalen van twee blokjes een veel betere oplossing was.

Van der Kolk: “Dit zie je vaak. Neem de wijze van beoordelen van medewerkers. Op een school wordt bijvoorbeeld geconstateerd dat het sturen op doorstroomcijfers en examenresultaten ertoe leidt dat de collegialiteit onder leraren afneemt. Ze zijn minder bereid elkaars lessen over te nemen bij uitval. De schoolleiding ziet dat en wil er iets aan doen. Dan lijkt het een logische gedachte om een indicator voor collegialiteit toe te voegen aan het beoordelingssysteem. Dus krijgen collega's jaarlijks de vraag: geef eens op een schaal van 1 op 10 aan hoe collegiaal die Berend is. De vraag is of je op deze wijze het echte probleem te pakken hebt. Waarschijnlijk niet. Bovendien leidt deze manier van werken ertoe dat je een eindeloze reeks van indicatoren krijgt, want ieder nieuw probleem levert een nieuwe indicator op.”

Cijfers geven dus op zijn best een deel van de werkelijkheid weer. Maar welke andere middelen hebben we dan om beleid te onderbouwen en beoordelen?

“Dat is ontzettend lastig en daar worstelen we flink mee. Een van de antwoorden is: vul alles wat je in cijfers uitdrukt, aan met rijkere data. Cijfers kunnen heel nuttig zijn, maar ze geven geen context, vertellen niet een dieper verhaal over hoe iets tot stand komt. De cultuur op een school kun je bijvoorbeeld niet vangen in een cijfer. Natuurlijk kun je allerlei indicatoren verzinnen om de cultuur in beeld te brengen, maar zeggen ‘de veilige leercultuur op mijn school is een zeven’ reduceert de werkelijkheid tot één dimensie. Om die cultuur te doorgronden, moet je op zoek naar verhalen en profielen die meer diepte kunnen

‘We moeten het onderscheid tussen meetbaar en merkbaar niet groter maken dan het is’

geven aan cijfers. Je moet de context die de cijfers weghalen, dus weer terugbrengen.”

We proberen bij het bepalen van de kwaliteit van onderwijs niet alleen te kijken naar wat meetbaar is, maar ook naar wat merkbaar is. Dat is wel lastig.

“Ja, merkbaar is een diffuus begrip. Maar we moeten het onderscheid tussen meetbaar en merkbaar ook niet groter maken dan het is. Het is niet het verschil tussen objectief en subjectief. Ook cijfers kunnen subjectief zijn, zagen we al. We hebben de neiging om cijfers als iets objectief te zetten tegenover de subjectiviteit van een oordeel dat wij met z'n tweeën over iets geven. Dat laatste is dan persoonlijk. Als jij een klas binnenloopt, valt jou iets anders op dan mij. Maar dat doet niets af aan de rijkheid van die observaties en oordelen. Meerdere van die subjectieve

oordelen samen kunnen iets heel rijks vertellen over wat er in die klas gebeurt.”

PRESTATIEDRUK

Van der Kolk werkte mee aan een boek over prestatiedruk bij middelbare scholieren. De alomtegenwoordigheid van cijfers en meetssystemen in onze samenleving speelt een belangrijke rol bij het ontstaan van die druk. “We zijn constant alles aan het becijferen, niet alleen op school, maar ook in apps en op sociale media. Steeds zijn er kwantitatieve indicatoren die weergeven hoe goed je het doet; de hoeveelheid likes geeft aan hoe populair je bent op Facebook, op de website van de hockeyclub staat hoeveel goals je hebt gescoord en in het volgsysteem op school staan de cijfers van de laatste toets. Dat creëert het gevoel dat je continu in competitie bent. Dat is heel lastig en problematisch voor leerlingen die zich aan het ontwikkelen zijn. Het kan een constant gevoel van stress geven, want er zijn altijd leerlingen die het beter doen dan jij. Dat kan je zelfbeeld beïnvloeden.

Dit heeft niet alleen effect op het welzijn van het individu, maar werkt ook door op het niveau van de samenleving. Als mensen continu het gevoel hebben dat ze met elkaar in competitie zijn, zowel met vrienden als familieleden, collega's en wildvreemden, dan verandert dat hun relatie tot elkaar. Dat wordt versterkt door het idee dat succes het gevolg is van je eigen handelen. Als jij hard werkt en goed presteert, ga je automatisch denken dat iemand die minder presteert ook wel minder hard zal werken. Dat leidt tot minder solidariteit en minder mededogen met mensen die het minder goed doen en goed hebben. En dat is een groot probleem van onze tijd.”

DATAGEDREVEN WERKEN

De meetmaatschappij heeft een hoge vlucht genomen vanaf de jaren tachtig van de vorige eeuw. Twee factoren spelen daarbij een belangrijke rol. “In die jaren kwam het *new public management* op. De publieke sector was zogenaamd inefficiënt en zou meer moeten gaan werken als een bedrijf. Dat betekende onder andere meer werken met ‘harde’ cijfers en data, en organisaties en mensen daarmee beoordelen en afrekenen. De effecten daarvan zijn nog steeds zichtbaar.” Technologische ontwikkeling is een andere aanjager van de meetmaatschappij. De voortschrijdende digitalisering maakt dat het steeds makkelijker is om op grote schaal data te verzamelen. Ook is het steeds eenvoudiger om die data te analyseren.

De laatste jaren is datagedreven werken in opkomst. Is dat een nieuwe fase in de meetmaatschappij?

“Ja, zeker. Datagedreven of evidencebased werken is op zich mooi en het is natuurlijk onweerlegbaar als iemand zegt dat we alleen die dingen moeten doen die bewezen ‘goed’ zijn. Maar ook hier lopen we weer het risico dat we ons focussen op de data die we makkelijk kunnen verzamelen en dat we andere waardevolle informatie naar de

‘We zijn constant alles aan het becijferen, dat creëert het gevoel dat je continu in competitie bent’

achtergrond drukken. Datagedreven betekent vaak: meer nadruk op ‘harde’ cijfers en minder op ‘softe’ verhalen. Maar cijfers zijn dikwijls niet zo hard als we denken, terwijl verhalen soms meer informatie kunnen geven dan het predicaat ‘soft’ doet vermoeden. We moeten ons hier echt bewust van zijn. Datagedreven werken is een specifieke manier van naar de wereld kijken. Ik heb een bachelor filosofie gedaan. Daarbij was de manier van denken, kijken en reflecteren echt anders dan bij mijn ‘thuisfaculteit’ economie en bedrijfskunde. Bij filosofie leek men anders met kennis om te gaan. Toetsen gebeurt daar meer op een essayachtige manier: verbind dit onderwerp met dat en reflecteer daarop. Dat is iets heel anders dan het toetsen van een economische benadering waarbij je op een zo efficiënt mogelijke manier iets van A naar B moet brengen. Dergelijke verschillende benaderingen van met kennis omgaan moeten we naast elkaar laten bestaan en bij elkaar brengen. Dat geldt ook voor het onderwijs. We moeten niet alleen maar toetsen wat we makkelijk kunnen kwantificeren. In gesprek gaan over literatuur, filosofie en hoe we de samenleving zien, daarbij verbanden aanbrengen en als leerling een oordeel vormen, is net zo belangrijk.”

U beschrijft de uitdijende meetmaatschappij, met alle risico's en vervelende effecten. Is het tijd nog te keren?

“Ik ben hoopvol. Er komt meer aandacht voor de beperkingen van een eenzijdige focus op cijfers en de gevolgen daarvan, zoals de enorme prestatiedruk en het groeiend aantal burn-outs. We stellen ons steeds vaker de vraag: is dit wat we willen? Het begint met bewustwording. En hier en daar worden ook stapjes gezet. Bij de start van het nieuwe studiejaar hield de rector van de Vrije Universiteit Amsterdam een speech waarin hij een lans brak voor het programma Erkennen en Waarderen. Dat houdt in dat wetenschappers niet meer vooral worden beoordeeld op het aantal wetenschappelijke toppublicaties, maar ook op de maatschappelijke impact van hun werk en de kwaliteit van het onderwijs dat ze geven. Dat is een begin.”

Berend van der Kolk:
De meetmaatschappij.
Waarom we alles meten
en wat dat met ons doet.
ISBN 978 90 470 1481 2

Sectorrapportage toont hoe het vo ervoor staat

'We wachten niet langer tot de gemeente in actie komt'

De nieuwe Sectorrapportage VO bevat cijfers over actuele vraagstukken zoals het lerarentekort, kansengelijkheid, leerlingendaling en financiële reserves in het vo. We vroegen bestuurder Ilse van Eekelen van Scholengroep Over- en Midden-Betuwe hoe zij die vraagstukken in de praktijk ervaart. Vooral huisvesting is een lastig dossier, zegt zij. 'Het idee van klaslokalen langs een gang is achterhaald.'

Bij Scholengroep Over- en Midden-Betuwe (SGOMB) horen vier vo-scholen en een basisschool. Die staan allemaal in landelijke gebieden, ingeklemd tussen Arnhem en Nijmegen. Van Eekelen: "Op alle scholen willen we thuis nabij onderwijs bieden, zodat het sociale leven van leerlingen thuis en op school in elkaars verlengde ligt."

LEERLINGENDALING

Een van de vo-scholen van Van Eekelen zag het leerlingaantal de afgelopen jaren sterk dalen. "De bodem lijkt inmiddels bereikt, maar deze school in Zetten is van 1100 naar 900 leerlingen gezakt. Dat is fors. Om de vijf onderwijsrichtingen te kunnen blijven aanbieden, hebben we nieuwe onderwijsconcepten moeten bedenken. Met achttien vwo-leerlingen in een jaar kun je niet meer in leerstofjaarklassen denken. De school werkt daarom nu onder andere met een brede onderbouw. Dat is gezien de huidige discussie over kansengelijkheid natuurlijk mooi." Wel is het belangrijk dat zo'n stap gezet wordt vanuit visie, niet alleen omdat de school last heeft van krimp: "Deze school werkt nu met leerdoelen en we hebben ingezet op individuele coaching door mentoren. Leerlingen leren bij verschillende vakken op verschillende niveaus."

'Ik heb tot in de gemeenteraad discussie gevoerd over de plafondhoogte van lokalen'

Binnenklimaat

80%
voldoet niet

TE WEINIG GELD

Van Eekelen werkt met andere bestuurders in de regio samen op het gebied van huisvesting. "In een van de gemeenten waarin onze scholen staan, wordt structureel te weinig geld beschikbaar gesteld voor onderwijshuisvesting. Ik hoop dat dit met de komst van het nieuwe college gaat veranderen. Tot nu toe werd er alleen gestuurd op geld en niet op visie. In mijn ogen zou de gemeente een visie moeten hebben op wat ze met onderwijs wil bereiken. Scholen zijn belangrijke plekken: daar ontmoeten mensen elkaar, daar kunnen kansen worden geboden aan kinderen die het thuis moeilijk hebben. Daar moet je als gemeente in investeren."

LOBBY

De bestuurders van alle scholen in de betreffende gemeente hebben de handen ineengeslagen. "We zijn heel actief geworden en hebben alle fracties uit de gemeenteraad benaderd om ervoor te zorgen dat het thema onderwijshuisvesting bij de coalitieonderhandelingen besproken zou worden", zegt Van Eekelen. "Nu willen we samen met de gemeente een nieuw Integraal Huisvestingsplan schrijven. Het vorige plan ging niet verder dan 'op basis van bouwjaar kijken welke school aan de beurt is voor nieuwbouw of verbouw'. Dat heeft niets met visie te maken. Als besturen kijken we nu bijvoorbeeld of er in een nieuwe wijk een nieuwe school nodig is, en of elders misschien een school kan verhuizen."

Het is leuk om samen een vuist te maken, merkt Van Eekelen: "We worden niet meer tegen elkaar uitgespeeld. En we wachten niet langer tot de gemeente in actie komt."

TE HEET OF TE KOUD

Huisvesting is een bijzonder lastig dossier, vindt Van Eekelen. "Op allerlei niveaus is onvoldoende duidelijk wie welke verantwoordelijkheid heeft. Ik heb tot in de gemeenteraad discussie gevoerd over de plafondhoogte van lokalen. Dat lijkt een grappig voorbeeld, maar het toont aan waar je soms als bestuurder allemaal voor moet vechten als het gaat om schoolgebouwen."

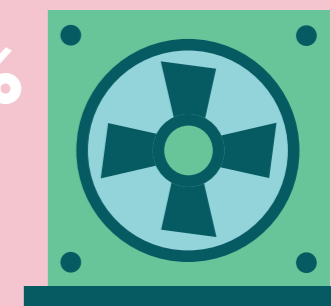
Er is de komende jaren op het gebied van huisvesting nog veel te doen: "Simpel gezegd is het in wat oudere scholen zomers te heet en 's winters te koud. Dat los je niet zomaar op." Uiteraard hebben de scholen van Van Eekelen CO₂-meters besteld om de luchtkwaliteit in de gaten te kunnen houden. "Dan weet je de komende maanden in ieder geval wanneer er een raam open moet. Maar dat is dan ook het enige."

VENTILATIE

Omdat Van Eekelen met meerdere gemeentes samenwerkt, merkt ze dat gemeentes sterk verschillen. "De gemeente waarin een van onze scholen staat, heeft bijvoorbeeld besloten niet mee te betalen aan de SUVIS-subsidieregeling waarbij het Rijk, de scholen en de gemeente ieder een derde betalen van de kosten om klaslokalen van betere ventilatie te voorzien. Die gemeente zegt dat ze daar geen middelen voor heeft, maar wij hebben die extra middelen ook niet. Dus zal de ventilatie in

Ventilatie

26,4%
voldoet niet

'Ik vind het erg dat het voor kinderen uitmaakt in welke gemeente hun school staat'

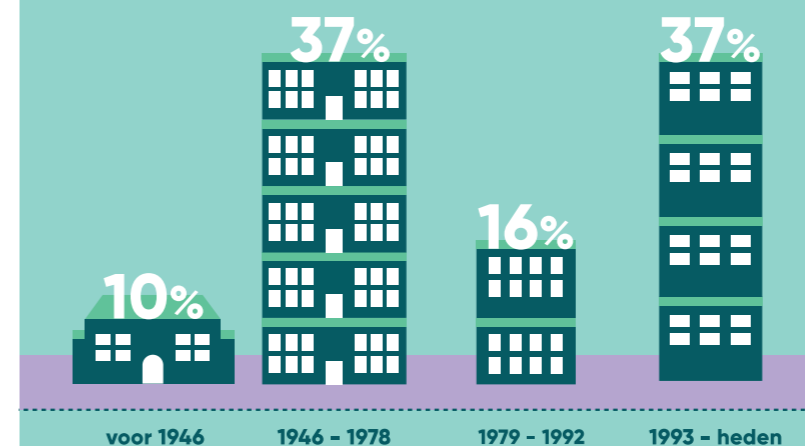
die school niet verbeteren. Voor kinderen maakt het uit in welke gemeente hun school staat. Dat vind ik erg."

BREDER KIJKEN

Niet alleen bouwkundig, ook onderwijskundig loopt de onderwijshuisvesting in Nederland achter, vindt Van Eekelen. "Scholen geven al heel lang aan dat een ander type gebouw kan helpen om kinderen op een andere manier te laten leren. Het idee van klaslokalen langs een gang is achterhaald. Maar de plattegrond van oude scholen is door al die draagmuren moeilijk te wijzigen, en er zit in veel gevallen ook nog asbest in. Nieuwbouw is vaak de enige oplossing."

Van Eekelen begrijpt wel dat het geld de gemeentes niet op de rug groeit, maar zij is ervan overtuigd dat er met een beetje visie en ambitie van alles gerealiseerd kan worden. Zij stelt voor om breder te kijken: "Combineer het budget voor onderwijshuisvesting bijvoorbeeld met de budgetten voor sport, jeugdzorg en veiligheid. Dan kun je volgens mij mooie dingen realiseren. Ik blijf me maximaal inzetten om dat voor elkaar te krijgen!"

Bouwjaar schoolgebouwen

WAT IS DE SECTOR-RAPPORTAGE VO?

De VO-raad presenteerde op 10 november de Sectorrapportage 2022 voor het voortgezet onderwijs aan de Vaste Kamercommissie Onderwijs. In de rapportage staan cijfers rond thema's als het lerarentekort, onderwijs op maat, kansengelijkheid, het welbevinden van leerlingen en financiële reserves.

→ Bekijk de Sectorrapportage op [sectorrapportage.vo-raad.nl](https://www.vo-raad.nl)

'EEN EIGEN LAPTOP IS DE VOORWAARDE VOOR GOED ONDERWIJS'

Drie jaar geleden nam De Waerdenborch in Holten afscheid van de iPad. Sindsdien werkt bijna elke nieuwe brugklasser met een laptop van The Rent Company. Voor directeur Arjan Hakkert en hoofdbedrijfsvoering Gert-Jan Geerling een hele zorg minder: 'Zo bieden we onze leerlingen het beste toekomstgerichte onderwijs.'

Korte lijntjes

Omdat het best een klus is om voor alle leerlingen een sterke en betrouwbare laptop te regelen zocht De Waerdenborch contact met The Rent Company. Daar is Geerling, verantwoordelijk voor alle ICT-zaken, nog altijd blij mee. 'Voor mij is het vooral belangrijk dat alles aan de operationele kant soepel verloopt. Dat betekent dat ouders snel en gemakkelijk via de webshop kunnen bestellen, leerlingen op de afgesproken tijd en plaats hun laptop ontvangen en eventuele problemen snel en kundig worden verholpen.' Precies de zaken waarover hij niets te klagen heeft sinds hij met The Rent Company samenwerkt. 'Het succes zit in de korte lijntjes en de zekerheid die ik krijg', legt Geerling uit.

Ontzorging

'The Rent Company verzorgt de hele uitgifte bij ons op school. Wij hoeven alleen een schema te maken wanneer de leerlingen hun laptop kunnen afhalen.' Dat geldt ook voor de ondersteuning en service. Wekelijks komt er een medewerker van The Rent Company naar de school om eventuele laptops op te halen voor reparatie. 'Ik hoef me dus nooit zorgen te maken of leerlingen wel een goedwerkende laptop hebben. Zelfs toen er een groot chiptekort was en veel scholen kampten met late leveringen van apparatuur, kregen onze leerlingen hun nieuwe laptop op de afgesproken tijd en plek.'

the rent
company

Wereldgericht onderwijs

Hakkert ziet ook de grote meerwaarde die de samenwerking heeft voor de kwaliteit van het onderwijs. Hakkert legt uit: 'Wij willen als school wereldgericht onderwijs geven. Leerlingen moeten ook buiten de schoolmuren kunnen leren en voldoende digitaal vaardig worden. Hoe maak je optimaal en veilig gebruik van de toenemende digitale mogelijkheden en wanneer is het juist goed om het fysieke contact te zoeken? Dat moet je kinderen leren. Om dat te leren is een betrouwbaar apparaat essentieel.'

Toekomstgericht

Laptops zijn dus geen luxe, benadrukt Hakkert. 'Ze zijn noodzakelijk om toekomstgericht onderwijs te kunnen geven. Daarom stimuleer ik ouders om via The Rent Company een laptop aan te schaffen. Mocht een ouder zelf de middelen niet hebben dan kunnen we financieel bijdragen of de kosten via de gemeente zelfs overnemen.' Nu kiest 97% van de ouders voor een aankoop via The Rent Company en dat geeft Hakkert veel rust: 'We kunnen ons volledig focussen op waarvoor we hier zijn: leerlingen toekomstbestendig maken met wereldgericht onderwijs.'

Arjan Hakkert is directeur vmbo van De Waerdenborch. Gert-Jan Geerling is hoofdbedrijfsvoering en verantwoordelijk voor de ICT en financiële zaken.

 Microsoft

DE SCHOOLTIJD VAN

Tekst: Ilse Ariëns

Charles Groenhuijsen (68)
Gymnasium, Magister Alvinus, Sneek, 1966-1971
Gymnasium, Lyceum Schoonoord, Zeist, 1971-1973

'Ik dreigde zelfs van school te worden gestuurd'

Wat was je voor leerling?

'Ik schaam me als ik eraan terugdenk. Ik begon als een brave leerling, maar toen in de derde klas de hormonen toesloegen, werd ik ronduit een rotjong. Klasgenoten pesten, leraren sarren, de les verstoren; het was verschrikkelijk. Omdat ik niks uitvoerde, bleef ik feestelijk zitten en dreigde zelfs van school te worden gestuurd. Mijn vader heeft toen de rector kunnen ompraten en achteraf gezien was dat een geschenk. Ik realiseerde me dat mijn gedrag écht niet kon en ben weer mijn best gaan doen. Ik heb nog twee jaar op het fantastische, kleine Alvinus Gymnasium gezeten. Dat telde maar 100 leerlingen. Daarna kwam ik op een grote scholengemeenschap met 1300 leerlingen in Zeist. Op die laatste school hebben ze denk ik niet kunnen vermoeden wat een rotjoch ik een paar jaar eerder was.'

Wie was je favoriete leraar?

'We hebben nog steeds elke vijf jaar een reünie van het Alvinus, de laatste was vorige maand. Ik heb zitten praten met onze leraar Latijn, die inmiddels met een rollator loopt, maar nog hartstikke scherp is. Hij was een fijne docent, heel goed en gedisciplineerd. Hopelijk vergeeft hij het me dat ik nu toch iemand anders noem: Nel Steehouwer, docente Grieks. Ze kon geen orde houden, gaf niet heel goed les, maar ik was zeer op haar gesteld. Soms gingen we bij haar thuis theedrinken. Het was een mal mens, met zes katten, excentrieke kleding en een oude, roestige vouwfiets. Ze liet me zien dat je gerust anders kunt zijn.'

Wat heb je op school geleerd waar je nu nog profijt van hebt?

'Ik heb geleerd begrip en respect te hebben voor iedereen. Ons schoolje in Sneek was klein, met klassen van ongeveer twintig leerlingen. Je had daardoor minder groepsvorming, moest het met elkaar doen. We leerden dat het niet uitmaakte of je vader nu chirurg was of

Charles Groenhuijsen is journalist en Amerikadeskundige. Samen met Carrie ten Napel presenteert hij elke woensdag de talkshow OP1. Op zaterdagochtend is hij regelmatig te horen op Radio 1, als medepresentator van MAX Nieuwsweekend. Hij schreef tien boeken, waarvan twee over Donald Trump. Charles is frequent dagvoorzitter en geeft lezingen over optimisme, ondernemerschap en Amerikaanse politiek.

arbeider. Ook het lerarenteam straalde diversiteit uit. Het was een bizar gezelschap, van de keurige docente Frans tot aan Anne Wadman, onze leraar Nederlands, die bekendheid verwierf met pikante romans. Begrip en respect zijn essentieel bij het werk dat ik doe. Ik maakte bijvoorbeeld dit jaar voor Omroep MAX de serie Recht in de ogen, gesprekken tussen daders en slachtoffers. Dan merk je hoe goed het voor allebei de partijen is om echt te luisteren naar elkaar.'

Wat vind je belangrijk dat leerlingen meekrijgen?

'Dan kom ik toch weer uit bij hetzelfde: begrip en respect. Het is heel actueel in de wereld van vandaag. Als Amerikadeskundige heb ik gezien hoe de tolerantie onder Trump verdwenen is. Ook in Nederland zie je hoe hokjesgeest kan leiden tot boosheid. Kijk naar het geweld in Staphorst tegen demonstranten bij de Sinterklaasintocht. Hoe een school kan bijdragen aan respect? Zorgen dat leerlingen blijven praten en naar elkaar luisteren. Maar in het huidige politieke klimaat lijkt me dat niet eenvoudig.'

Leerlingen uitbesteden? Zo werkt het

Onderwijs buiten de deur

Steeds meer schoolbesturen werken samen om in hun regio een dekkend en divers onderwijsaanbod van hoge kwaliteit in stand te houden. Bij het gezamenlijk vormgeven en aanbieden van onderwijs kunnen zij gebruikmaken van de zogenaamde 50%-regel, ook wel het uitbesteden van leerlingen genoemd. Hoe werkt dat eigenlijk?

Door dalende leerlingenaantallen kunnen scholen in de problemen komen bij het organiseren en in stand houden van hun onderwijsaanbod. De terugloop van het aantal leerlingen en de bekostiging kan ertoe leiden dat de kwaliteit van het onderwijs onder druk komt te staan, of dat zelfs leerwegen of vestigingen moeten sluiten. Terwijl het wel noodzakelijk of wenselijk kan zijn dat deze voor de regio behouden blijven.

DE REGEL

Normaal gesproken volgen leerlingen onderwijs op de school waar zij ook staan ingeschreven. Door samen te werken volgens de 50%-regel kan ook zonder fusie of overdracht de kwaliteit, diversiteit en toegankelijkheid van het onderwijs gehandhaafd blijven. De regel maakt het mogelijk om een deel van het onderwijsprogramma van een of meer leerlingen samen met een andere school uit te voeren. De 50%-regel is op 1 januari 2016 verruimd. Sindsdien kunnen scholen de uitbesteding in verschillende varianten vormgeven, zolang de leerling maar minimaal 50% van het onderwijsprogramma volgt op de school waar

deze staat ingeschreven. Een school kan er zelfs voor kiezen een leerling gedurende meer dan de helft van een schooljaar, een heel schooljaar of de hele bovenbouw aan een andere vestiging uit te besteden. Om te voorkomen dat een school alle leerlingen van de hele bovenbouw uitbestedt (en daarmee feitelijk geen bovenbouw meer heeft), is vereist dat de school zelf ten minste één onderwijsprogramma (of profiel) in de bovenbouw verzorgt en dus over de benodigde onderwijslicentie(s) beschikt.

PRAKTIJK

In de praktijk zijn 50%-samenwerkingen vaak gericht op het behouden van een breed aanbod aan keuzevakken en/of profielvakken in de bovenbouw van vmbo, mavo, havo en vwo. Samenwerking bij kleine(re) vakken zoals klassieke talen of wiskunde D komt ook regelmatig voor. Terra Meppel is een van de scholen die van de 50%-regel gebruikmaakt om leerlingen een breed programma te kunnen bieden. Afdelingsdirecteur vo Taco van Leeuwen vertelt: "Wij gebruiken de regel in Meppel met drie scholen. Behalve mijn school zijn dat het Greijdanus en Stad en Esch in Meppel. Leerlingen van elk van deze drie scholen kunnen keuzevakken volgen op de andere scholen. We hebben er bewust voor gekozen om alleen vakken voor leerlingen van andere scholen open te stellen die onderscheidend zijn. Op Terra, dat een groen profiel heeft, kunnen leerlingen bijvoorbeeld agrarische techniek of bloemsierkunst volgen. Daar zijn wij goed in en die vakken hebben de andere scholen niet."

'We wilden niet dat we allemaal met de kaasschaaf door de school zouden gaan en het onderwijs zouden versoberen'

'Het is het absoluut waard: we hebben nog niet hoeven schrappen in ons aanbod'

NOODZAAK

De samenwerking is geboren uit noodzaak. Van Leeuwen: "We zitten in een krimpgebied, maar hebben samen een heel rijk aanbod dat we graag in stand houden. We wilden niet in de valkuil trappen dat we allemaal met de kaasschaaf door de school zouden gaan en zo ons onderwijs zouden versoberen. Daarom hebben we drie jaar geleden voor deze oplossing gekozen."

De drie scholen begonnen klein, met een beperkt aantal keuzevakken voor leerjaar 3. De mogelijkheden werden de afgelopen jaren uitgebreid, ook naar leerjaar 4. De ervaringen zijn positief, vertelt Van Leeuwen: "De leerlingen die er gebruik van maken, waarderen het heel erg. Zij zitten bijvoorbeeld op het Greijdanus omdat die school qua denominatie dichtbij ze staat, maar kunnen toch bij ons een groen keuzevak volgen dat het Greijdanus niet aanbiedt."

UITDAGING

Het uitwisselen van leerlingen vraagt veel afstemming, aldus Van Leeuwen. "We hebben vooraf veel overlegd, bijvoorbeeld over de bekostiging. Daarnaast hebben we gekeken wie in welke situatie verantwoordelijk is. Stel dat een leerling een ongeluk krijgt bij het zagen, of dat een ouder een klacht heeft over een keuzevak dat wordt uitbested, dan moet je wel weten wie wat moet doen. Ook afwezigheid moet je goed bijhouden. We moeten als

school nog steeds verantwoording over onze leerlingen afleggen, ook nu een deel van ons onderwijs zich buiten ons blikveld afspeelt."

Organisatorisch is het eveneens een uitdaging: "Twee van de drie scholen bieden de keuzevakken aan als een vier-uursvak van een half jaar. Mijn school doet dat als vak van twee uur, een jaar lang. Het is ingewikkeld om dat op elkaar af te stemmen. Soms moet je daardoor iets aanpassen op je eigen school. Omdat het om kleine aantallen leerlingen gaat, kunnen we zorgen voor maatwerk. Als een leerling door de uitwisseling bijvoorbeeld niet bij de wiskundeles kan zijn, kijken we of hij of zij met een andere klas kan meedoen."

"We hebben onderling goed contact, dat maakt de uitwisseling zeker makkelijker. We organiseren samen bijvoorbeeld ook onderwijs voor Oekraïense leerlingen", besluit Van Leeuwen. "Je moet wel de ambitie en de wil hebben om dit samen tot stand te brengen. We doen dit echt voor onze regio. Maar het is het absoluut waard. We hebben tot nu toe nog niet hoeven schrappen in ons onderwijs. Er zijn hier in Meppel nog steeds drie goede scholen met een heel divers aanbod. Dat is hartstikke mooi." <

LEES MEER

In het artikel 'Samenwerking met de 50%-regel in het voortgezet onderwijs' gaan Jochem Streefkerk, Dexter Knights, Eva van Cooten, Johan van Geffen en Arjen Toet verder in op de achtergronden, praktische toepassingen en de verantwoording van de 50%-regel. Het artikel wordt gepubliceerd in het tijdschrift *School en Wet* (december 2022). Download dit artikel via www.vo-raad.nl (kijk onder het thema *Leerlingendaling*).

HET GEBOUW

Tekst: Martijn de Graaff • Fotografie: Dirk Kreijkamp

Heeft u ook een bijzonder gebouw, laat het ons weten: redactie@vo-raad.nl

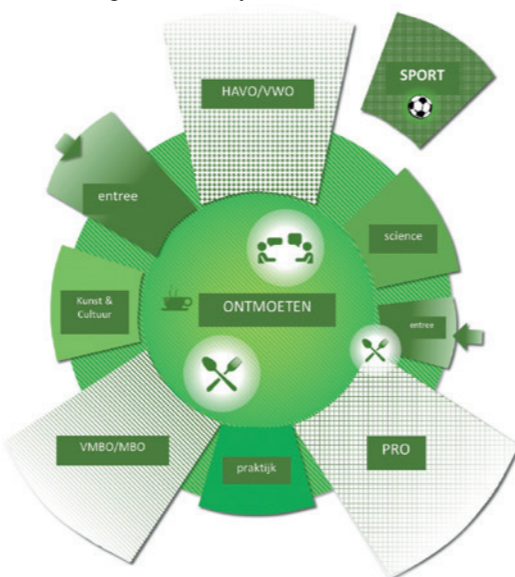
De pluktuin is in ontwikkeling.

Het gebouw voor kunst & science.

IN HET KORT:

School: VO Eemsdelta **Plaats:** Appingedam
Aantal leerlingen: 1700 **Directeur:** Annalies Mulder
Bouwjaar: 2022 **Architecten:** De Unie Architecten
Bijzonderheden: Op de campus zitten vijf scholen voor voortgezet onderwijs en mbo.

De trap is onderdeel van de constructie.

De ingang, rechts het plein. De gang loopt rond, alle gebouwen komen hierop uit.

Een thuisbasis voor leerlingen van alle onderwijsniveaus

Klaas Reinders, directeur bouw en beheer VO Eemsdelta: "De Campus Eemsdelta Groningen is een thuisbasis voor 1.700 leerlingen op alle onderwijsniveaus: praktijkonderwijs, vmbo, havo, vwo en mbo. Onze scholen George Martens, Rudolph Pabus Cleveringa en Theda Mansholt zijn er gevestigd. En MBO Noorderpoort."

OPNIEUW BEGINNEN

"Er waren vier redenen om deze campus te bouwen. In 2014 en 2015 is bij alle scholen in Noordoost-Groningen gekeken of de gebouwen aardbevingsbestendig waren. Dat bleek bij ons niet zo te zijn; daarom kregen we geld om onze gebouwen te versterken. Alleen hebben we al jaren een bevolkingskrimp in deze regio en die zal de komende decennia doorzetten. Zeker 50 procent van de vierkante meters zou in de toekomst niet gebruikt worden. We zouden dus voor

leegstand versterken. Dat was de tweede reden om het anders te doen. Ook waren verschillende gebouwen niet toegespitst op modern onderwijs; die dateerden uit de jaren tachtig. En tot slot was hun binnenklimaat niet op orde. Daarom stelden we ons de vraag: kunnen we niet helemaal opnieuw beginnen? We hebben er twee jaar voor uitgetrokken om deze vraag te beantwoorden en de plannen uit te werken."

DE ONTMOETING

"De conclusie was: we gaan een campus bouwen voor alle scholen, een omgeving voor kansrijk onderwijs voor alle leerlingen. De ontmoeting tussen leerlingen en scholen staat centraal: binnen elke school, maar zeker ook tussen scholen onderling. De campus telt vijf schoolgebouwen die zijn gegroepeerd in een cirkel. Dat is de plek voor de ontmoeting,

het hart. De vorm van de campus is geïnspireerd op de Groninger wierden. Zoals de kerk midden op de wierde de plek van ontmoeting was, geldt dit ook voor het hart van de school, die op een verhoging staat. Ontmoeting vindt ook plaats in de gebouwen zelf. Deze zijn voor een groot deel voor specifieke scholen bestemd, maar de begane grond is ingericht voor samenwerking. Beneden in een van de gebouwen staat bijvoorbeeld 'jong ondernemen' centraal. Hier oefenen leerlingen van praktijkonderwijs, vmbo en havo samen in ondernemerschap. Hetzelfde geldt voor de horeca-afdeling in een ander gebouw. Het aparte sciencegebouw is bedoeld voor iedereen. Vmbo en mbo zitten in hetzelfde gebouw. Tussen de gebouwen zijn plekken waar leerlingen gezamenlijk werken en leren: de kruiden- en pluktuin (met een buitenlokaal),

het werkplein waar vmbo en praktijkonderwijs bijvoorbeeld aan auto's werken, en het multi-court waar allerlei sporten kunnen worden beoefend. Het ontwerp past heel sterk bij het idee van de wierden: je hebt je thuisbasis (vroeger de boerderij, nu het schoolgebouw) en je hebt plekken voor ontmoeting. Rondom de campus tref je een educatief landschap aan met wel 18.000 verschillende soorten planten. Hoe verder je een gebouw inloopt, hoe meer rust er is. We hebben de gebouwen ingedeeld naar secties: vreemde talen, bèta, et cetera. De lokalen zijn gecentreerd rond leerpleinen."

EDUCATIONAL ENVIRONMENT

"Om de gebouwen heen zijn we verschillende zones aan het inrichten. Deze zones sluiten aan op de omgeving. Aan de noordkant hebben we een weide-omgeving die aansluit op de graslanden. De waterpartij heeft een aansluiting op het Damsterdiep. Samenwerken betekent ook verbinding met de regio. We werken samen met bedrijven en maatschappelijke organisaties om jongeren

dingen te laten ontdekken. We willen dat de campus een ontmoetingsplek wordt voor alle inwoners van de regio. Sportverenigingen gebruiken de sporthal al. Ook werkt de campus als een vliegwiel voor regionale ontwikkelingen. De provincie heeft 85 projecten om de mensen in de regio meer kansen te geven. Op de campus bieden we toekomst aan onze leerlingen en aan de omgeving."

AARDBEVINGSBESTENDIG

"Het zwaartepunt van de gebouwen ligt zo laag mogelijk. Er is een hele zware fundering: de heipalen zijn 24 meter lang, daarop rust een dikke betonnen plaat. De constructie erboven is veel lichter. Er zijn bijvoorbeeld weinig bakstenen gebruikt en op het dak liggen geen elementen. Het plein in het midden is een zelfdragend systeem met stalen kolommen. Alle gebouwen leunen daartegenaan, en kunnen apart bewegen. In elk gebouw kunnen in principe alle muren worden weggebroken, behalve een aantal stabiliserende elementen. Zo

zorgen we voor stevigheid én kunnen we de gebouwen in de toekomst aanpassen. De gevel is luchtdicht; er is 23 centimeter dik isolatiemateriaal gebruikt. Aan de buitenkant hebben we Resysta gebruikt, een biocomposiet. We hebben berekend dat we maximaal drie maanden in het jaar zullen moeten verwarmen, ook omdat er in de gebouwen mensen lopen met laptops en telefoons. Die produceren warmte die door de gevel wordt binnengehouden."

ENTHOUSIAST

"We zitten er nu een paar maanden en het bevalt heel goed. Vooraf hoorden we bij mensen verschillende geluiden: niet iedereen was ervan gecharmeerd dat we meer gingen samenwerken. Nu is vrijwel iedereen enthousiast. De mensen van het praktijkonderwijs zien bijvoorbeeld dat hun leerlingen meer aankunnen omdat ze samenwerken met leerlingen van andere scholen. De grootste uitdaging is misschien wel hoe we de leerlingen nog de klas in krijgen, met zo'n mooie campus en alle activiteiten die er zijn."

De oefenwinkel.

De gymzaal heeft flexibele wanden.

Het plein in het hart van de campus.

De balkenconstructie is zichtbaar in het pand.

Waardengericht leiderschap: van woorden naar werkelijkheid

Zijn de (kern)waarden die iedere school op haar website presenteert, slechts loze woorden of een levende werkelijkheid? En als ze, zoals op veel scholen, niet meer dan een papieren werkelijkheid zijn, hoe kan een schoolleider er dan voor zorgen dat ze leidend worden in de dagelijkse praktijk? Want voor een school die haar pedagogische en maatschappelijke opdracht serieus neemt, is waardengericht werken een basisvoorwaarde. In *Woorden, waarden, werkelijkheid* reiken tien auteurs de lezer een toolkit voor waardengericht leiderschap aan.

De toolkit is opgebouwd vanuit twee modellen: het model Waardengericht werken dat feitelijk een bewerking is van Ruth Cohns model voor themagecentreerde interactie (TGI), en het zogenaamde Vierkwadrantenmodel, dat hier gebruikt wordt om diverse vormen van afstemming weer te geven. Samen leveren zij een handelingskader waarin vier dimensies en evenzovele afstemmingsvormen worden onderscheiden. Oefeningen moeten de lezer helpen vat te krijgen op deze toch wat abstracte materie. Nadat beide modellen in een samenvattend schema zijn geplaatst, worden met name de vier dimensies ieder in een apart hoofdstuk uitgewerkt. Het gaat dan over weten wie je bent en waar je voor staat, hoe je met collega's tot verbinding kunt komen via waardengerichte interacties en hoe je waarden in praktijk kunt brengen. In het laatste hoofdstuk

zoomen de auteurs in op de toenemende complexiteit van de school – met name de dynamiek in de (wijdere) schoolomgeving – en hoe het leiderschap zich hiertoe kan verhouden met waardenoriëntaties als ankerpunt. De auteurs illustreren hun betoog met herkenbare casussen: situaties uit de onderwijspraktijk die duidelijk maken dat waardengericht werken niet alleen zichtbaar wordt in 'taai vraagstukken', maar bijvoorbeeld ook in een ogenschijnlijk praktische discussie over de vraag of er bij de ingang van de school detectiepoortjes geplaatst moeten worden of niet. Voor wie 'veiligheid' een belangrijke waarde vindt, is dat geen punt van discussie; voor wie 'vertrouwen' belangrijk vindt, is het dat wel degelijk. Als je afgaat op zijn omvang, zou je *Woorden, waarden, werkelijkheid* gemakkelijk voor een niemendalletje kunnen aanzien, maar schijn bedriegt. De auteurs snijden namelijk een onderwerp aan dat voor de maatschappelijke meerwaarde van een school erg belangrijk is, maar waarmee schoolleiders vaak niet goed raad weten. Dat gebeurt ook nog eens op een manier die het werken-met-waarden uit het schimmenrijk van abstracte (onderwijs)thema's haalt en stevig positioneert tussen al die andere praktische tools die een schoolleider al tot zijn beschikking had. Wat mij betreft mag het boek dan ook gerust tot Onderwijsboek van het Jaar 2022 worden uitgeroepen.

Inge Andersen, Lisette Uiterwijk-Luijk, Kees van der Vloed (red.)
Woorden, waarden en werkelijkheid
Leidinggeven aan waardengericht werken in scholen
ISBN 978 94 932 0963 3

(On)terecht?

Onder de titel *Terecht of niet?* is een verzameling annotaties en artikelen over onderwijsrechtelijke thema's bijeengebracht. De afzonderlijke bijdragen werden gepubliceerd in *Examens*, tijdschrift voor de toetspraktijk. Samen geven zij een overzicht van de rechtsontwikkeling bij onderwijsrechtelijke onderwerpen zoals het bindend afwijzend studieadvies, tentamenfraude, recht op inzage van gemaakt tentamenwerk, bijzondere persoonlijke omstandigheden en de wijze van toetsing in de onderwijsrechtspraak.

Mr. dr. A.H. Lamers
Terecht of niet?
Onderwijsrechtelijke publicaties en annotaties in 'Examens'
ISBN 978 90 788 7633 5

Inspiratie

Wat is inspiratie precies, waarom hebben we het, hoe werkt het en hoe krijgen we het: die vragen staan centraal in een boek dat vóór alles duidelijk maakt dat we inspiratie zelf kunnen afdwingen. Het is dus geen kwestie van geluk, maar van hard werken. Je moet je brein opschudden, je onbewuste denkkraft inschakelen en je 'voorspellingsmachine' stimuleren. Daarmee zet je het inspiratieproces in gang. Dijksterhuis heeft voor zijn lezers ook een belangrijke waarschuwing in petto: veel dingen tegelijk doen zet een flinke rem op inspiratie. Wie op zoek is naar inspiratie zal dus zijn time-management op orde moeten hebben.

Ap Dijksterhuis
Inspiratie
Hoe we tot grootste prestaties komen
ISBN 978 90 446 5118 8

Onderwijskwaliteit

In dit nummer van *Van Twaalf tot Achttien* speciale aandacht voor onderwijskwaliteit. In net iets meer dan tien bijdragen wordt het onderwerp van meerdere kanten belicht. Een van de rode draden is het besef dat kwaliteit geen vaststaand gegeven is, maar voortdurend onderwerp van gesprek moet zijn. Onder docenten, maar ook met leerlingen, ouders en andere belanghebbenden. Een belangrijke tool voor het optimaliseren van onderwijskwaliteit is 'teacher leadership'. Materiedeskundigen Marco Snoek en Michel van Ast maken niet alleen duidelijk wat 'teacher leadership' inhoudt, maar ook aan welke voorwaarden voldaan moet zijn om het paradigma daadwerkelijk van meerwaarde te laten zijn. Ook deze bijdrage is voorzien van relevante leestips.

Van Twaalf tot Achttien
Vakblad voor voortgezet onderwijs
Jaargang 32, september 2022

Groepsgedrag

Wat gebeurt hier nu eigenlijk? is een boek dat vanuit de gedragswetenschap uitlegt waarom wij ons in groepen gedragen zoals we ons gedragen en dat praktisch is opgebouwd met tips en adviezen voor de dagelijkse praktijk. Het gaat over frustrerende groepsdynamieken, over wat we nodig hebben om naar een oplossing te komen en over (de drie poorten van) 'Forward Thinking', een methodiek die ervoor zorgt dat de juiste context voor optimale groepsdynamiek wordt gecreëerd. Het boek sluit af met tien praktische oefeningen om een groep in de Forward Thinking-modus te krijgen.

Bas van Kesteren
Wat gebeurt hier nu eigenlijk?
Groepsdynamiek: je kunt het alleen veranderen als je het ziet
ISBN 978 90 896 5648 3

Advertentie

NOT 2023
24-28 jan

Dé vakbeurs voor professionals in het KO, PO en VO

Voor ontwikkeling én groei!

Vijf dagen trends & ontwikkelingen

Meld je aan via not-online.nl voor de Nationale Onderwijstentoonstelling in Jaarbeurs, Utrecht.

Registreer gratis via not-online.nl

WIE WERKT WAAR?

Deze 7 collega's veranderen van baan

→ De raad van toezicht van Volant, voorheen Stichting Interconfessioneel Voortgezet Onderwijs in het Gooi (SIVOG), heeft **Annelies Baas** benoemd tot lid raad van toezicht met ingang van november 2022. Baas was tot afgelopen zomer secretaris van het college van bestuur en de raad van toezicht en stafmedewerker juridische zaken van de Marnix Academie in Utrecht. Tegelijk met Baas is ook **Janine Nanninga** benoemd tot lid raad van toezicht. Zij is werkzaam als voorzitter van de geschillencommissie bij Lieven de Key in Amsterdam, en als lid van de raad van toezicht van AWBR (po) in Amsterdam en Stichting voor Voortgezet Vrijeschoolonderwijs in Noord-Holland. Tot 2021 was zij adjunct-directeur bij DAS.

→ **Barbara Baelemans** wordt de nieuwe algemeen directeur van het Fioretti College en

het Zwijssen College in Veghel (OMO). Ze volgt op 1 februari 2023 **Anita O'Connor** op, die met prepensioen gaat. Baelemans is sinds oktober 2018 algemeen directeur van het Munnikenheide College in Etten-Leur en Rucphen. In 2020-2021 was zij ook een half jaar waarnemend rector op Roncalli Scholengemeenschap in Bergen op Zoom.

→ **Sabrina Bijvank** is de nieuwe rector van het Rijnlands Lyceum Sassenheim. Ze volgt **Annechien Verkade** op, die na vijftien jaar afscheid nam en met pensioen ging. Bijvank was waarnemend rector op het Baarnsch Lyceum. Zij werd begin van dit schooljaar benoemd.

→ **Irma van Nieuwenhuijsen** stopt per 1 februari 2023 als rector bij het Varendonck

College Asten-Someren (OMO). Zij gaat als zzp'er aan de slag met interimwerk. Van Nieuwenhuijsen was tien jaar rector op het Varendonck College.

→ **Tabitha Oetoo-de Roode** is in november benoemd tot directeur van Lentiz LIFE College. Zij werkte op het Albeda College, onder meer als onderwijsmanager, onderwijsontwikkelaar en docent.

→ De bestuurder en regiodirecteur van Terra, Trijnie Vos, heeft **Linda Vree** benoemd als afdelingsdirecteur bij Terra Eelde. Vree was eerder docent biologie en aardrijkskunde en schoolleider op het Leon van Gelder in Groningen, waar ze momenteel projectleider schoolontwikkeling is. Haar benoeming gaat in op 1 maart 2023.

‘Ik ben erg van ‘samen’

Gerard Jager is per 1 november benoemd tot locatiedirecteur van Het Rhedens Rozendaal, een vo-school voor havo, vwo en gymnasium. Hij volgt Clemy Oomens op, die met pensioen is gegaan. De afgelopen vier jaar was Jager senior opleidingsmanager op het ROC Graafschap College in Doetinchem.

Waarom deze overstap?

“Ik werk sinds 1989 in het onderwijs. De eerste 26 jaar in het vo als docent, daarna ben ik overstapt naar het primair onderwijs. Daar heb ik als directeur van een montessoribasisschool met veel plezier gewerkt. Na 4,5 jaar maakte ik de overstap naar het mbo en ook daar had ik een mooie tijd. Een baan als directeur in het vo leek me een mooie vervolgstap en ik aarzelde dan ook niet toen deze vacature op een leuke school dichtbij huis voorbijkwam.”

Wat laat je achter?

“Samen met een collega was ik verantwoordelijk voor de zorgopleidingen. Dat gedeelde leiderschap vond ik heel mooi. Ik ben erg van ‘samen’. We zijn met de medewerkers druk bezig geweest om de regie en het eigenaarschap bij de studenten te leggen, en laag in de organisatie. We hebben daarvoor bijvoorbeeld de grote teams teruggebracht tot kleinere. Samen hebben we in dat proces mooie stappen gemaakt, maar het is nog niet voltooid. Dat kost nu eenmaal tijd”.

Waar ga je aan werken in je nieuwe baan?

“Ik voer eerst met elke medewerker een kennismakingsgesprek. Ik wil van iedereen weten wat er goed gaat en wat er beter zou kunnen. Daarna gaan we kijken welke stappen we samen kunnen zetten. Die zullen vooral te maken hebben met regie en eigenaarschap, want dat zijn de grote thema's waar de school

Mijn overstap

mee bezig is. Dat vind ik erg interessant, vanwege mijn ervaring op het Graafschap College maar ook vanwege de lange tijd die ik in het montessorionderwijs heb gewerkt. Onderwijs blijft in ontwikkeling en aan die doorontwikkeling werk ik samen met anderen graag mee!”

Advertentie

Op zoek naar ondersteuning?
Neem vrijblijvend contact op met Omix via 0570 - 56 3555

omix
Beter Onderwijs

VRAAGBAAK

Tekst: Sabine Kwaks

Uit de school klappen, mag dat?

Leden van de VO-raad kunnen met al hun vragen over onderwijs- en werkgeverszaken terecht bij de Helpdesk VO. Deze keer: mogen docenten een boek schrijven over hun ervaringen op school?

Als je op een school werkt als docent, maak je ontzettend veel mee. Dat ondervond ook een docent van een roc, die besloot een boek te schrijven over haar ervaringen op het werk. In 2019 werd het boek *Wanneer krijgen we weer les? De opmerkelijke praktijk van gepersonaliseerd onderwijs* gepubliceerd. De inhoud van het boek leidde tot ontslag van de docent op grond van een verstoorde arbeidsrelatie. Inmiddels heeft de Hoge Raad zich gebogen over de vraag of bij dit ontslag sprake is geweest van inmenging in het recht op vrijheid van meningsuiting.

DE CASUS

De docent werkt sinds 2009 bij een roc. Eind 2018 geeft zij bij haar werkgever aan een boek te willen schrijven over haar ervaringen met gepersonaliseerd onderwijs. De werkgever zegt dat het prima is als de docent een boek schrijft, maar dat er wel bepaalde grenzen zijn in het kader van goed werknemerschap, de gedragscode van de werkgever en de nieuwe privacywetgeving. In 2019 wordt het boek gepubliceerd. Het leidt meteen tot onrust binnen het team en bij de werkgever. Collega's vinden het niet langer prettig om met de docent samen te werken. Begin december wordt zij geschorst op grond van de onrust die het boek heeft veroorzaakt. Uiteindelijk ontbindt de kantonrechter op verzoek van de werkgever de arbeidsovereenkomst wegens een verstoorde arbeidsrelatie. Het gerechtshof bevestigt die beslissing.

DE WET

De werknemer stelt dat zij het boek heeft mogen schrijven omdat dit valt onder het recht op vrijheid van meningsuiting. Dit recht is omschreven in artikel 10 van het Europees Verdrag voor de Rechten van de Mens (EVRM) en artikel 7 van de Grondwet. Vrijheid van

meningsuiting omvat het recht een mening te koesteren en de vrijheid om denkbeelden te ontvangen en te verstrekken zonder inmenging van enig openbaar gezag. Dit recht geldt bijvoorbeeld ook voor radio en televisie.

TERUG NAAR DE UITSPRAAK

De zaak komt terecht bij de Hoge Raad. Die stelt dat de publicatie van het boek valt onder het mede door artikel 10 EVRM beschermde recht van vrijheid op meningsuiting. Volgens vaste EHRM-rechtspraak is van 'inmenging in de vrijheid van meningsuiting' niet alleen sprake bij een publicatieverbod, maar ook indien aan een uiting sancties van strafrechtelijke, arbeidsrechtelijke, privaatrechtelijke of tuchtrechtelijke aard verbonden worden. Het

verzoek tot ontbinding van de arbeidsovereenkomst kan als zodanig worden aangemerkt. De Hoge Raad stelt dan ook dat er een causaal verband is tussen de publicatie van het boek en het ontslag van de docent. Daarmee is er inderdaad sprake van inmenging in het recht op vrijheid van meningsuiting. De Raad verwijst de zaak terug naar het gerechtshof, die het ontslag van de docent opnieuw zal moeten gaan beoordelen.

OOK EEN VRAAG?

Stel uw vragen over onderwijs- en werkgeverszaken bij de Helpdesk VO, via een online formulier op www.vo-raad.nl/helpdeskformulier.

Nieuw!

Podcastserie Leidinggeven aan schoolontwikkeling

Moet je als schoolleider je medewerkers nou sturen of loslaten? Hoe kunnen leerlingen gepersonaliseerd leren en toch hun eindexamen halen? En hoe ga je om met weerstand onder collega's? Samen met wetenschappers en schoolleiders zoeken we in deze nieuwe podcastserie antwoorden op deze en nog veel meer vragen uit de dagelijkse onderwijspraktijk van een schoolleider.

Luister nu! Scan de code of ga naar: voortgezetleren.nl/podcast

Voortgezet Leren is een programma van de **VO RAAD**

HP MAAKT ONDERWIJS TOEKOMSTBESTENDIG

Met het krachtige en robuuste Educatie Edition-portfolio stimuleert HP het digitaal onderwijs. Basisscholen kunnen op verantwoorde wijze laptops in de klas inzetten. Dat zorgt voor nieuwe lesmogelijkheden en leert nieuwe generaties scholieren waardevolle vaardigheden voor de toekomst.

Lees meer op itinhetonderwijs.nl